

ÇIME

Pêserokê Zuan u 'Edatê Zazayan
Zeitschrift für Zaza Sprache und Kultur
Journal of Zaza Language and Culture
Zaza Dili ve Kültürü Dergisi

Cihat Kar:

Şeyh Said Ayaklanması ve Gerçekleri-3

Koyo Berz:

Sêwreg

Zerweş Serhad:

Diyarbakir

Kendal Siya:

Pir o Lüy

Serr 1, Amar 3 Amnan-Payiz 2005

Serredaqtor
Kendalo Sıya

Redaqsiyon
Ferhat Pak
R.Kızılçubuk
Roşan Hayig
Usxan Cemal
Zerweş Serhad

Çabaxçur ra qeflê guevendçium

Edres: ÇIME
Zeitschrift für Zaza Sprache und Kultur
Postfach 11 01 02
86026 Augsburg

e-m@il: cime2005@web.de

Dayey Çime:

- 1- Dayey Çime, Zuanê mawo g´ ho beno vin, gun/gan bıdı zuanê ma uw Zazaki bero anvardı/raveyi.
- 2- Çime êdeb, `edet, zuan, zagon, tewelit, ilmi ewı hal u wazêti sero xebatê xu wazeno bero unvard/raveyi. Gure kı Zazaan ser ameyo vıraştış ay/ey bıaro çıman wendoğan ver.
- 3: Çime wazeno ki, mıntıqandê Zazayan pêrkınanrê vırar akero ewı perkınan xura nezdi u yo/yew vineno.
- 4- Çime, omuşey, hewley u demokratey xuri kar ano.
- 5- Semed/Serba Piyabestineya milletê Zazayan gureyeno. Çime inê pyer Zazayano.
- 6- Çime, Karê veciyayışı xu usuldê akardi u demokrateya vırazeno. Rêza zerweşi u akardi rameno.

Çime Bùlteninin Amaçları:

- 1- Çime`nin amacı yokolma tehtidiyle karşı karşıya olan anadilimiz Zazaca`yı yaşatmak ve geliştirmektir.
- 2- Çime, Zaza halkının sözlü edebiyatını, dilini, sosyal yapısını, tarihini ve dini inancını inceler ve bu konuda yapılmış incelemeleri yayınlar.
- 3- Zazaca`nın bütün yöresel sivelerini geliştirmeye çabalar. Belli bir şiveyinin ön plana çıkmasını hedeflemez.
- 4- Barışçı, yapıcı, çağdaş ilerici yönde yayın yapar.
- 5- Zazaların milli birliği için çalışır. Çime bütün Zazaların yayınıdır.
- 6- Demokratik ve açıklık prensiplerine bağlı yayın yapar. Hoş görülü ve toleranslı bir kültür çizgisi izler.

Teyestey

Qala vêrin.....	Redaqsiyon	4
Öncümüz Ebubekir Hocayı Unutmadık.....	Çime	5
80.Yılında Şeyh Said Ayaklanması ve Gerçekler-II.....	Cihat Kar	7
Sêwreg.....	Koyo Berz	12
Xeyr u Bereket.....	Qadir Wahidi	17
Uzaklardan bir Ses Afganistanda Zazalar.....	Çime Redaksiyonu	20
Diyarê Diyarbekir.....	Zerweş Serhad	21
Osmanlı Tc Döneminde Zaza Kimliği.....	Siwonic	22
Lejê Ber u Dewan Vıradê.....	Ferhat Pak	26
Welat de Cêrayişê Mı.....	Haydar Şahin	28
Welat.....	Enwer	29
Etnik Olarak Kürt Dilinin.....	David N.MacKenzie	29
Tırreki Kami ami niyê?.....	Zerweş Serhad	30
Türkler, Kürtler ve Zazalar.....	Xal Çelker	31
Vılıka Ma.....	M. Çermug	32
Qurbetey Çetna.....	Zerweş Serhad	33
Palıra Çend deyr.....	Çime	34
Pir u Lü.....	Kendalo Sıya	35
Wulat ra Mektub.....	Istara ro Sur	38
Elif-bê.....	Kendalo Sıya	39

Hemê nüstueğ tokil nüştê xu wo.

Merhaba Şari Zazay, Şaro Erciyaye,

Ma bı zehmeta Peserekê ÇIME`yi amori hirên vetti.
Wa Çımi Mılletê Zazaun ruaşn bu, mari xêrli bu.

Çıme çı mehal kotı şıma destı se, ek´e waxtuna g´ şıma wuneni, o/u tê kemuni, çoti nıyu zi ğeleti vinenise
ma wazeni ki şıma mari fikri xu bınüsi.
Şıma çendêk şa bi-se, ma şıma ra zyedêr beni şa.

Wextuna ki şıma wazeni Çıme ri binüsi, ,ma reca keni şıma hem fikrê xo u hemi zi bı zuwani Zazaki dı
mintiqe dé xo bınüsi-se, hina wes u rınd beno. Çımki Zazakiya hemê mintiqeyi raşta, heqıqiya, rınd u
paka. Kom se vunu se wa vaco şıma gueş pa mekuen, xoxo vaciyeno vındeno.

Seni ki ma vetişi Pêserikê Çıme"yi kerdı, o una aseno ki amor ra amor hina beno rınd.
Çımki niyetê ma awo ki, ma şari Zazaanri wo wendoğani xüe-ri çiyuno weş, rınd u hol bıdı ki, ayi zi
bieşki ki rahar xu pak tepişı wo kar gure u bari xu tor xuwa beri anvard/unvard

ÇıME Vêngi Zazaano.

ÇıME Xelasê mılletê Zazaano.

Ey xuerti Dımılıyan vengi xu bıdıni Çolig ra wa bıraso hettan Sêwreg, Xarpêt, Diyarbekir, Darê Sim/
Dêsim, Gerger, Ezirgan, Siwaz u Wardo.

Wa vengi şari ma şıyero bıraso şarun binun wa şar bini zi bızuni zazay esti.

Pyero merdımı kotı dahwa u gurê xu dıma têna xuri şari xuri wahar veciyêni u têna tokıl şar xuwê..
Ma wazêni wa şari Zazayi zi xuri wahar bıveco u semedê şar xu u zuan xu cehd bıkeru u xu ina bındesti ra
u zuan xu zi vinbiyayışı ra bıxelesno .

Ma una ´emel keni ki, şıma ıno amori hirêyın dı yew yewıra nuştun holu bıvini u bıwuni.

Keko Koyo Berz heqıqetê şari zazayan ano mıyan.

Nustoğo erciyaye Cihat-Kar hediseyê Zazayan wextê Şêx Said-i sero vındeno.

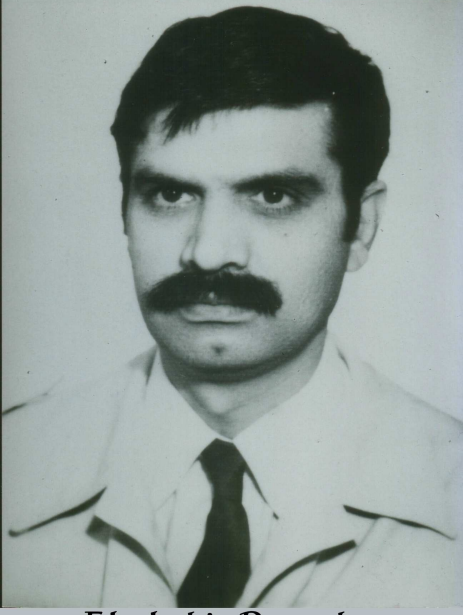
Dezawo erciyaye Qadir Wahidi Bostanê zagonê Zazayanra mahlimat duno

Wendoği/ê mayi erciyayeyi, ına hel xatırı bu şıma.

Heta rêyna

Çıme

ZAZA HARAKETİ'NİN ÖNCÜSÜ EBUBEKİR HOCA'YI SAYGIYLA ANIYORUZ

Ebubekir Pamukçu
02.04.1946 - 18.07.1991

Ebubekir Hoca'nın aramızdan ayrılışı ve ebedi dünyaya intikal etmesinin üzerinden 14 yıl geçmesine rağmen, onun fikirleri ve öğretileri Zaza halkı içerisinde güncelliğini ve tazeliğini korumaktadır. Ruhü şad mekanı cennet olsun.

Zaza davasının bilge ve öncüsü Ebubekir Pamukcu tam bundan 20 yıl önce İsveç'in bir şehri Skärholmen'den Zaza dili dergisinin çıkış müjdesini veriyordu. Evet bu küçük dergi Ebubekir'in ve tüm Zazaların yaşamında bir başlangıç bir dönüm noktası oldu. Tabiki ebadı küçük olan bu dergi bazı tabuları yıkmada ilk adım olduğu için büyük fırtınalarla karşı karşıya kalmasında bir oldu. Yani bazıları bu çıkışı sevinçle karşılarken bazıları da düşmanca karşıladılar.

Ayre dergisi bir hakkikate işaret etmişti.

Ebubekir Pamukçu İsveç alanına geldiğinde, hiç kuşkusuz Kürt aydınlarının safları içinde kendini bulmuş, doğal olarak onların etkinlik ve kültürel çalışmalarında yer almıştır. Ama her nedense yurt dışına çıkış sürecinde Suriye'de tamamen Kurmanc konuşulan ortama gelmesi onda kimliğini sorgulamayı beraberinde getirmiştir. İsveç alanında bir dönem sonra Zaza dilini inceleme ve tartışmaya açmak için bir kitabının telif ücretiyle Ayre dergisini çıkartmıştı. Ebubekir hoca İsveç alanın da ilk yazılarını Kürt yayımları olan Armanc, Berbang, Helin'de yazdı. Özellikle Çocuklara ilişkin yazdığı yazılar Armanc dergisinde Türkçe'den Kürtçe'ye Zinar Xamo tarafından çevrilerle bölüm halinde yayınlandı. Berbang ve Helin dergilerinde Zazaca yazıları

yayınlandı. Ebubekir hoca bu yayınlarda Weli Xoca mahlasıyla yazıyordu. Bu arada Ebubekir Xoca Türkiye'deki yaşamını ve çıkış sürecini konu alan bir kitapçık hazırlamış ve kamuoyunun bilgilendirilmesi amacıyla yayınlanması için Malmisanij ve arkadaşlarına vermişti. Kitap bir türlü yayınlanmamış (Ebubekir hoca kendi olanaklarıyla bu kitabı kopya ederek dağıtılmasını sağlamıştı)bu süreç zarfında Ebubekir hoca Ayre dergisini çıkarınca ellerinde olan bu hint kumaşını kötü amaçlarla kullanmak, Ebubekir'e ve Zaza davasına bir tehdit olarak sunmak üzere saklanmıştır. Bu arada da Ebubekir'in bu zararlı fikirlerini bırakması için yakınları nezdinde girişimlerde bulunmuş ve bu görüşmeler (tesadüf olarak gösterilmek istense) bilinçli olarak yapılmıştır. Bu görüşmelerde ilginç olan "Ebubekir'in büyüklüğünden yığıtlığından" hatta "boynu gitse tehditlerle bu işten vaz geçmiyeceğini" ama "dostlarına olan bağlılığından" belki "ikna sonucu Zaza davasından(sevdasından) uzaklaşabileceğinin" sık sık tekrarlanmasıydı. Ama onların anlamadığı veyahut anlamak istemedikleri bir şey vardı ki; oda hiç bir şeyin Ebubekir'i yakalamış olduğu bu kutsal davadan ayıramayacağı ve bu yolun ve çabanın mezara kadar süreceğiydi. Ayre bu kararlılıkla tam 14 sayı çıktı. Zazaların artık anlı ak başları dimdikti.

Ayre artık sorunlara yetersiz kalıyor, ufukta PIYA görünüyordu.

Zaza davası dil bağlamında da olsa yavaş yavaş yerli yerine oturmaya başlayınca, yeni yeni çalışmalar ve araştırmalar başlatıldı konu daha derli toplu ele alınmaya başladı ve bunun adreside Pıya'ydı.

Pıya dergisi yeni bir redaksiyon oluşturarak Diyarbakir'dan, Dersim'den Bingöl'den, Çermik'ten, Siverek'ten, Varto'dan ve Elazığ'dan Zaza yazarlarının birleştikleri bir platforma dönüştürüldü. Pıya dergisi ilk olarak yerli ve yabancı araştırmacı ve dil bilimcilerinin çalışmalarına yer vererek dikkatleri geçmişe çekmeye çalıştı. İlginç olan Zaza dili üzerine bazı çalışmaların daha yıllar önce yabancı bilim adamlarınca sürdürüldüğü, Türk ve Kürt milliyetçilerinin hesabına gelmediği için bu araştırma ve çalışmaları hasır altı etikleri görüldü.

Ama onların bu girişimleri:

- 1- Pıya tarafından boşa çıkarılarak halkımızla ilgili ister lehte ister alehte olsun, yapılan tüm çalışmalar ortaya çıkarıldı.
- 2- Pıya, tüm saldırıların iftiraların doruğa çıkarıldığı, ölüm tehditlerinin savurulduğu ortamda tam 14 sayı çıkarıldı. Zaza halkı bir umudu yakalamışken her türlü saldırıyı ve karalamayı içine çeken, geleceğe umut tohumları ekmeye çalışan hocamız; canı gibi kucakladığı pıya dergisinde sevenlerine anlamlı bir "veda mesajı"yla veda etti. Ebubekir Pamukçu 18 temmuz 1991 de aramızdan ayrıldı. Bu ayrılık Zazalar içinde uzun dönem kendini hissettirdi ve Zaza hareketi istenilen hedefe ulaşamadı. Ama istenilen düzeyde olmasada Zaza aydınları önemli eserler vererek bu boşluğu doldurmaya çalıştılar. Zaza aydın ve yurtseverleri Ebubekir Hoca'nın yükseltmiş olduğu özgürlük bayrağını elden bırakmayarak bazen ağır bazen hızlı bir şekilde hedefe doğru yürümektedirler. Pıya yalnız değildi, ardı sıra Zazaistan, Raştiye, Ware, Wext, Zerqé Ewroy, Zaza Press, Kormişkan, Vengé Zazaistan, Tija sodiri, Pir ve bugün Çime gibi Zaza yayınları Zaza mücadelesinde onurlu yerlerini aldılar.

Zaza halkının ülkesi bugün işgal altında, dili kültürü yasaklar kapsamındadır. Bu sömürgeci uygulamanın dışında, kendisi gibi sömürge statüde olan Kürt milliyetçilerinin asılsız suçlamalarıyla karşı karşıyadır. Zaza ülkesi; Kürdistan Zaza halkı; Kürt olarak gösterilmeye çalışılmakta ve büyük Kürt ulusu teorisi resmileştirilmeye çalışılmaktadır. Burada bir hegemonyadan bahsetmek mümkündür. Yani Zaza halkı kendisine rağmen başkaları tarafından geleceğine ilişkin kararlar alınmakta ve iradesi hiçe sayılmaktadır.

Saldırıları çeşitli cephelerden yapılmaktadır.

Ayre çıkış sürecinde Türk ve Kürt milliyetçileri istemleri doğrultusunda, Zaza kökenli işbirlikçileri mücadele karşısına çıkararak etkisizleştirmek istiyorlardı. Bu yöntem iflas edince Kürt milliyetçileri ve Türk milliyetçileri direk devreye girerek asılsız suçlama ve yer yer saldırılarla bu dava yı ve öncülerini susturmak istediler. Bu yöntemde Zaza davasını geriletmede başarısız kalınca paravan örgütler (Malmisanın başını çektiği işbirlikçi kilik alternatifi olarak Vate`yı çıkardılar) ve yayıncılar çıkararak Zazacı olduklarını göstermek istediler. Bu bir oyundu ama onlar uzun dönem Zaza yurtseverlerini meşgul ettiler ve nihayet maskelerinin düşmesi uzun sürmedi. Zaza davası kendi bağımsız çizgisinde yoluna devam ederken yabancı kaynaklı yani bu paravan işbirlikçi kuruluşlar kendilerine layık olan bir şekilde, neyde savundukları belli olmadan yollarına devam etmektedirler.

Dünya kamuoyunun gündeminde bir tartışma yaratan Ebubekir Pamukçu kimdir?

Ebubekir Pamukçu 02.04.1946 da Diyarbakır`ın Çermik ilçesine bağlı Buderan Köyünde dünyaya geldi. İlk öğrenimini Buderan ve Alos köyünde, Orta okulu Çermik`te ve Öğretmen Okulunu Ergani`de bitirerek öğretmen oldu. Ebubekir Pamukçu`nun babası Kemal annesi Hava Pamukçu`dur. Ebubekir`in aile ortamı hep öğretimle meşgul olduğu için, onunda önünde duran tek seçenek okuması ve geleceğini eğitimle sağlanması üzerine olmuştur.

Ebubekir Pamukçu`nun Köy Enstitüsü mezunu olan babası Zaza aydın ve ilim adamı Kemal Pamukçu, Uzun dönem öğretmenlik (daha sonra imamlık ve Müftü vekilliği yapmıştır.) yaptığı için, Ebubekir`de değişik yerlerde öğrenimine devam etmek zorunda kalmıştır. Ebubekir hoca Karahallı, Erzincan, Geyve, Şile, Ovacık(Dersim) ta öğretmen olarak bulundu. 1976`da siyasal nedenlerle öğretmenlikten ayrıldı.

1979 yılında İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü`nün a.y.o.k. Türkçe bölümünü bitirdi.

Daha sonra İstanbul aşçıyan müzesinde müdürlük yapan Ebubekir hoca İstanbul`da Pıya yayınevi kurdu ve Eleştirel yazılara yer veren Pıya gazetesini çıkardı. Toplumsal içerikli Şiirler yazdı başta. Sonra çalışmalarını Çocuk yazını ve yazın tarihi üzerinde yoğunlaştırdı... Ebubekir Pamukçu İlk kitabı Kurtuluş savaşı(Şiir), Mezarlığı unutmak, Ozanlar yazarlar, Pıya gazetesini(İstanbul), Kolumdaki sancı, Kediye niçin öldürdüm ?, Kızıl saçlı kız, Dehak ve bir çok dergi ve gazetede yazı ve şiirleri yayınlandı.

Özellikle Cumhuriyet gazetesine yazın yayınları üzerine makaleleri ve yenice dergisinde(1972) yazı ve şiirleri yayınlandı. Ülkede bulunduğu dönemde ilk Zazaca sözlük çalışması(12 eylül darbesi sonrası Ebubekir tutukluysen, arkadaşları tarafından bir çok çalışması gibi, bu sözlük te suç teşkil ettiği için yakıldı) ve ``La maré lazımo no imbazin`` (Ebubekir`in 1977 de verdiği bilgiye göre bu şiir özgürlükçülerin kültür dergilerinin birinde yayınlanmış) Daha sonra bu şiir Devrimci demokrat Gençlik dergisinin de yayınlanması için Malmisanı`e (Mehmet Tayfun`a) verilmişti, ne hikmetse şiir yayınlanmamıştı.

Ebubekir TÖS üyesiydi ve öğretmen hareketi içinde aktif görev yürütüyordu. Siyasal çalışmalarından dolayı defalarca İstanbul, Dersim ve Diyarbakır`da tutuklanmış ve işkencelere maruz kalmıştır. 1979 sıkıyönetim ve ardi sıra gelen Askeri cuntadan, Bir çok aydın gibi Ebubekirde nasibini almış ve tutuklanmıştır.

Ebubekir Hocamız bir tarih yazdı ve Zaza milli bayrağını göklere çekti. Biz onun yükselttiği bayrağı yere düşürmeyeceğiz.

Seni unutmadık unutmayacağız...

Çıme dergisi redaksiyonu

Muş keneno, keneno qeldeno xu ser.

Vatê vêrinun

80.YILINDA ŞEYH SAİD AYAKLANMASI VE GERÇEKLER-2

Cihat Kar

SIKI YÖNETİMİN İLANI

Şeyh Said önderliğindeki Zaza ayaklanması, 13 Şubat 1925 tarihinde Piran'da başlayıp, ardından tüm Sünni Zaza yerleşim birimlerine yayılırken, Ankara'da 21 Şubat 1925 akşamı, Başbakan Ali Fethi Bey [Okyar], TBMM Başkanı Kazım Bey [Özalp] ve CHF[CHP] Genel Başkan Vekili İsmet Paşa [inönü], M.Kemal Paşa'nın [Atatürk] başkanlığında isyan hareketini görüşmek üzere Çankaya Köşkü'nde toplandılar. Bilahare, aynı gece Bakanlar Kurulu M.Kemal'in başkanlığında toplanarak bölgede sıkıyönetimin ilan edilmesi yönünde karar aldı.

Başbakan Ali Fethi Bey imzası ile TBMM Başkanlığına gönderilen 21 Şubat 1925 tarihli yazı şöyle idi: “Ergani vilayetinin bir kısmında devletin silahlı kuvvetlerine karşı meydana gelen isyan, Diyarbakir, Elaziz, Genç vilayetlerine de geçmiş ve genişlemeye müsait görünmüş olduğundan; Muş, Ergani, Dersim, Diyarbakir, Elaziz, Genç, Siverek, Mardin, Urfa, Siirt, Bitlis, Van, Hakkari vilayetleriyle Erzurum vilayetinin Kığı ve Hınıs kazalarında bir ay müddetle örfi idare [sıkıyönetim] ilan edilmiştir. Anayasanın 86'ncı maddesi gereğince keyfiyeti yüksek Meclis'in tasdikine arz eylerim.”(17)

Hükümetin sıkıyönetim ilan ettiği yerleşim birimlerinden Mardin, Urfa, Van ve Hakkari gibi sınır illerinde Zazalar yaşamıyorlardı. Nitekim, direniş süresince bu illerde herhangi bir kıpırdanma da olmamıştı. Muş, Siirt ve Bitlis illerinde ise sadece birer ilçede (Varto, Baykan, Mutki) Zazalar mukimdirler. Hükümet, Kürt, Arap, Süryani ve Yezidilerin yerleşik buldukları söz konusu sınır illerini (Mardin, Urfa, Van, Hakkari) sıkıyönetim kapsamına almakla, Zaza bölgesine Suriye, Irak ve İran'dan gelebileceğini düşündüğü olası silah yardımını alınacak tedbirlerle önlemeyi amaçlamıştı.

BAŞBAKAN ALİ FETHİ BEY'İN DEĞERLENDİRMESİ

24 Şubat 1925 tarihinde toplanan TBMM Genel Kurulu'nda, Başbakan Ali Fethi bey [Okyar], Şeyh Said ayaklanmasına ilişkin ayrıntılı açıklamalarda bulundu.

Başbakan konuşmasında; “Nakşibendi Şeyhlerinden Şeyh Said'in emriyle 13 Şubat 1925 günü isyanın fiilen Piran'da başlamasıyla birlikte, asiler tarafından telgraf hatlarının tutulduğunu, hapishanelerin basıldığını, Genç, Çabakur, Hani ve Palu'da hükümet konaklarına hücum edilerek jandarmaların esir alındığını, ‘Sallallahu Muhammed! Teslim! Teslim!’ nidalarıyla askeri müfrezelere saldırılar düzenlendiğini, bu mıntıkayı ele geçiren asilerin 23 Şubat günü Elaziz vilayet merkezine kadar ilerlediklerini, her taraftan yardım görmek suretiyle kuvvetlenen asilerin karşısında tutunamayan müfrezelerin geri çekilmeye mecbur olduklarını” ifade ederek, ayaklanmanın askeri safahati hakkında ayrıntılı bilgi vermesini müteakip, ele geçirilen birtakım belgeleri açıkladı ve “hilafetçiliğin, şeriatçılığın isyanın emelinde yattığını” açık bir şekilde beyan etti.

Başbakan ayrıca; “vesikalardan birinde, hilafet, şeriat ve Sultan Abdülhamid'in oğullarından birinin saltanatını temin etmek”ten söz edildiğini ifade ederek, aynı tarzda, “din propagandasına ve şeriatin geri getirilmesi ilkesine dayanan kampanya” hakkında bilgi verdi. Anlaşıyordu ki, Şeyh Said güçlerinden ele geçirilen birtakım mektuplar ile bölgede dağıtılan beyannameler, hükümete itikale ettirilmişti. Başbakan şöyle devam etti: “Beyannamelerin birinde; ‘din mahvoluyor, İslamiyet'in mahvına yürünüyor, dinin yaşatılması ve muhafazasına Allah tarafından Şeyh Said memur edilmiştir’ denilmiş ve Şeyh Said'e Mehdi süsü verilmiştir.”(18)

Şeyh Said hareketinin bir irticai ayaklanma olduğu görüşünü, elindeki belgelere dayanarak TBMM kürsüsünden kamuoyuna resmen ilan eden Başbakan'ın, aynı konuşmasında; “ötede beride dolaştıkları iştilen kanunen yakalanamayan tanınmış Kürtçü zevat tarafından fiiliyata teşvik vardır” diyerek, “Kürtçü kışkırtma”dan söz etmesi ve ayaklanmayı “din perdesi altında Kürtçülük” olarak addetmesi ise önyargıya dayalı kişisel bir iddiadır.

Zira bu iddia, Başbakan'ın elindeki Şeyh Said'e ait olan mektup ve beyannamelerin içeriği ile çeliştiği gibi daha sonra değineceğimiz üzere, Şeyh Said ve isyanın diğer önderlerinin Şark İstiklal Mahkemesi'ndeki savunmaları ile de tamamıyla tezat teşkil etmektedir. Kaldı ki, o dönemde "Kürtçü" olarak tanınan ve Azadi örgütü yetkililerinden

olan Diyarbakırlı Kadri Cemilpaşa gibi bazı şahsiyetler, bırakınız kışkırtıcılık yapmayı, ayaklanmadan haberlerinin bile olmadığını yıllar sonra kaleme aldıkları hatıralarında açık bir şekilde itiraf etmişlerdir.(19) Bu konuyu ayrı bir başlık altında irdeleyeceğiz.

TÜRK VE YABANCI BASININ YORUMU

Ayaklanmanın devam ettiği günlerde; Hakimiyet-i Milliye, Akşam, Cumhuriyet, Vakıf, Yeni Türk, Resimli Gazete, Orak-Çekiç, Vatan, Tanın, Son Saat, Son Telgraf, Tevhid-i Efkâr, Toksöz, Sebilürresad vs. gibi yayın organlarında, Şeyh Said isyanı üzerine çeşitli yorumlar yapılıyordu.

Bir örnek olarak, Türk sosyalistlerinin haftalık yayın organı Orak-Çekiç gazetesi, 26 Şubat 1925 tarihli sayısında irdelediği Şeyh Said ayaklanması ile ilgili yorumunda, Kemalist yönetimi destekliyor ve şöyle yazıyordu:

"İrticanın başında Şeyh Said var.. İrticaya karşı mücadelede halkımız hükümetle beraberdir. Kahrolsun irtica! Ankara Büyük Millet Meclisi'nde müfrit [aşırı] solun tırnakları, kafasına kurunu vustayı [ortacağ zihniyetini] dolamış olan yobazların, gericilerin gırtlığına yapıştı. Mürtecilerin, yobazların sarıkları, kendilerine kefen olacak! Yobazlarıyla, şeyhleriyle, halifeleriyle, sultanlarıyla, kahrolsun irtica ve derebeylik!"(20)

Diğer yayınların çoğunun isyana dair haber ve yorumları da aşağı yukarı aynı içerikteydi. Örneğin, Cumhuriyet gazetesi de; "isyân hadisesinin irticaya dayanan fikirlerle başladığını, asilerin Hilafet meselesini ortaya sürerek halkı teşvik etmeye kalkıştığını"(21) yazıyordu.

Öte yandan, Şeyh Said önderliğindeki Zaza İslami/Nakşibendi hareketini "Kürtçülük" ve "Kürdistan" meselesi ile ilişkilendiren kimi Yazarlar ve yayınlar da mevcuttu. Ne var ki, bunlar konu hakkında hiçbir kanıt ortaya koyamıyorlardı. Yazdıkları ise sadece laftan ibaretti. Hükümetin eline de bu yönlü herhangi bir belge

geçmemişti. Nitekim hükümet, bu tür değerlendirmeleri adeta tezip edici nitelikte olan bir açıklama bile yapmak zorunda kalmıştı.

Konu ile ilgili olarak, Bakanlar Kurulu'nun 03 Mayıs 1341 (1925) tarih ve 1885 sayılı kararında; "isyânın umumi ve mürekkep [birleşik] bir irticanın tezahürü olduğu müsbet ve malum olan hadisenin matbuatta [başında] Kürt meselesi şekline inhisar ettirilmesinin [yansıtılmasının] hakikata gayri mutabik olduğu [gerçekle bağdaşmadığı]" hususlarına yer verildi.(22)

Yabancı basında da, genellikle ayaklanmanın dini nitelikli olduğu yönündeki görüş ve değerlendirmeler ön plana çıktı.

İngiltere'de yayınlanan "The Times" gazetesi; "Şeyh Said ve taraftarlarının Genç, Harput ve Diyarbakır'ı ele geçirerek, Abdülhamid'in oğullarından Abdürrahim'i gıyaben halife ilan ettiklerini, ayaklanmanın söylenildiği gibi Kürt ulusal hareketi değil, tamamen fanatik bir dini hareket olduğunu"(23) vurguluyordu.

Fransa'da yayınlanan haftalık "L'illustration" dergisi ise, Şeyh Said isyanının yayıldığı alanı gösteren bir haritaya sayfalarında yer veriyor ve olayı şöyle yorumluyordu:

"Elaziz, Genç ve Palu bölgelerinde Şubat sonunda başlayan ayaklanma oldukça ciddi boyutlar kazandı. Ayaklanmanın elebaşısı Said adında bir Şeyh..... Ayaklanmacılar Ankara'nın din karşıtı politikasından rahatsızlar ve halifelüğün yeniden tesis edilmesini istiyorlar."(24)

HİYANET-İ VATANİYYE KANUNU

Sünni Zazaların, Şeyh Said Efendi'nin emri doğrultusunda Diyarbakır-Elaziz-Genç vilayetleri üçgenindeki bölgede başlattıkları direnişin tüm şiddetiyle devam ettiği günlerde, TBMM, 25 Şubat 1925 tarihinde Adalet Bakanı Mahmut Esad'ın [Bozkurt] teklifi ile 556 Sayılı "Hiyanet-i Vataniyye [vatana ihanet] Kanunu"nun 1.maddesine, dinin istismarını engelleyici mahiyette hususların eklenmesini oy birliğiyle kabul etti.

TBMM'nin değiştirdiği ve kabul ettiği madde şöyledir:

"Madde: 1- Dini veya dince kutsal sayılan şeyleri, siyasi gayelere esas veya alet etmek maksadıyla cemiyetler kurulması yasaktır. Bu gibi cemiyetler kuranlar veya bu

cemiyetlere girenler vatan haini sayılırlar. Dini veya dince kutsal sayılan şeyleri siyasete alet ederek, devletin temel nizamını değiştirmeye, devletin emniyetini bozmaya, dini veya dince kutsal sayılan şeyleri alet ederek her ne surette olursa olsun, halk arasına fesat ve ayrılık sokmak için, gerek tek başına ve gerek toplu olarak sözle veya yazı ile veya fiili bir şekilde veya nutuk iradi veya neşriyat yapmak suretiyle bu çeşit harekette bulunanlar da vatan haini sayılırlar."(25)

Dinin istismarını önlemek amacıyla değiştirilen söz konusu kanun, Şeyh Said hareketinin etnik değil, dini karakterli olduğunu gösteren somut delillerden biridir.

KÜRT KÖKENLİ İSMET PAŞA İŞBAŞINDA

Şeyh Said ayaklanmasının askeri yönden kontrol altına alınamaması ve Zaza direnişçilerinin gün geçtikçe güç kazanmasından endişeye kapılan Hükümet, 02 Mart 1925 tarihinde olağanüstü toplandı ve gelişmeleri değerlendirdi. Hararetli tartışmaların akabinde, Başbakan Ali Fethi Bey istifasını Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e sundu. Ali Fethi Bey'in ılımlı ve sertlik yanlısı olmayan politikası ile inkılapların gerçekleştirilemeyeceğini anlayan Mustafa Kemal, istifasını kabul ederek, 03 Mart 1925 günü CHF Genel Başkan Vekili ve Malatya Milletvekili İsmet Paşa'yı [İnönü] yeni hükümeti kurmakla görevlendirdi.

Kürt asıllı olan İsmet Paşa, 04 Mart 1925 tarihinde kendi kabinesini oluşturarak Başbakan oldu. İngiliz gizli belgelerinde de "Türkiye'nin Kürt kökenli Başbakanı" olarak anılan İsmet Paşa(26), aynı gün, Şeyh Said ayaklanmasının bastırılmasını sağlamak amacıyla şu önlemleri teklif etti:

1. Sıkıyönetim ilan edilen bölgelerdeki suçlar için bir İstiklal Mahkemesi teşkil edilecektir. Sıkıyönetim bölgesi dışında kalan yerlerde işlenen siyasi ve asayiş işlerine bakmak üzere de Ankara'da ayrıca ikinci bir İstiklal Mahkemesi kurulacaktır. İsyen bölgesindeki İstiklal

TAKRİR-I SÜKUN KANUNU

Zaza İslami/Nakşibendi direnişinin, Zaza bölgesindeki il, ilçe, nahiye ve köylere kadar sirayet ettiğini ve isyan alanının dalga dalga genişlemeye başladığını gören hükümetin, Şeyh Said ayaklanmasına katılanlar da dahil olmak üzere, inkılaplara/devrimlere karşı çıkan ülke genelindeki tüm muhaliflerin cezalandırılmalarını sağlamak amacıyla, TBMM'ne sunduğu "Tahrir-i Sükun Kanunu" [Suskunluk Yasası] teklifi, 04 Mart 1925 tarihinde kabul edildi.

TBMM'de kabul edilen 578 Sayılı Tahrir-i Sükun Kanunu'nun ilk maddesi şöyleydi:

"Madde: 1- İrtica ve isyana, memleketin ictimai [toplumsal] nizamını, huzur ve sükununu, emniyet ve asayişini ihlale sebep bütün teşkilat, tahrikat, teşvikat, tesebbüsat ve neşriyatı, Hükümet, Reisicumhurun tasdikinden sonra, doğrudan doğruya ve idareten yasaklamaya yetkilidir. Bu gibi fiilleri işleyenler İstiklal Mahkemesi'ne verilirler."(28)

ŞARK İSTİKLAL MAHKEMESİ

Başbakan İsmet Paşa'nın, yönetim muhalifi olan kesimleri bertaraf etmek amacıyla İstiklal Mahkemelerinin kurulması yönündeki önerisinin kabul edilmesinin akabinde, 07 Mart 1925 günü, biri Ankara'da, diğeri de isyan bölgesinde olmak üzere iki mahkeme teşkil edildi.

Mahkemesi'nin idam kararları derhal, Ankara İstiklal Mahkemesi'nin idam kararları ise Meclis'in tasdikinden sonra yerine getirilecektir.

2. İç politika durumu ile ilgili bütün teşkilat, tesisat ve neşriyat, Hükümetin isteği ve Cumhurbaşkanının tasdikiyle yasaklanabilecektir. Bu gibi yayınlarda bulunan gazeteler kapatılabilecek, bunların sahip ve yazarları İstiklal Mahkemesi'nde yargılanabilecektir.

Başbakan İsmet Paşa, aynı gün TBMM Genel Kurulu'nda yaptığı kısa konuşmada; "Her şeyden evvel son hadisenin sürat ve şiddetle bastırılması, memleketin maddeten ve manen fesattan korunması, umumi rahatlık ve sükunetin korunması, her durumda ve şart altında devlet otoritesinin teyidi için süratli ve tesirli hususi tedbirlerin alınmasına taraftar bulunuyoruz" diyerek, Meclis'ten güvenoyu istemiş ve almıştır.(27) İsmet Paşa'nın bu asırı sertlik yanlısı siyasi kararlarına ilave olarak yine aynı gün (04 Mart 1925), inkılaplar ve yönetim karşıtı hareketleri sindirmek için de "Tahrir-i Sükun Kanunu" [Suskunluk Yasası] teklifi verildi.

Tahrir-i Sükun Kanunu'nun kabul edilmesinin ardından, Hükümet, özellikle din adamlarının uyarılması amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı'na bir tamim gönderdi. Tamim, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in imzasını taşıyordu. Diyanet İşleri Başkanı Rıfat Börekçi de, söz konusu tamimi hiç beklemeden 8 Mart 1925 tarihinde "acil" kaydıyla bütün müftülüklerle gönderdi. R.Börekçi, gönderdiği tamimin girişinde müftüleri uyararak, "din adına kıyama kalkan isyancıların mürteci olduklarını ve bu hareketleriyle de vatan hainliğinde bulduklarını" belirttikten sonra, Mustafa Kemal'in kendisine gönderdiği tamimi aynen yayınlayıp, Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı tüm müftülerden ordu kuvvetlerine yardımcı olmasını istedi.

"Türkiye Reisicumhuru Gazi M.Kemal" imzalı bahsekonu tamimin ilk cümlesi; "Genç'te başlayıp Elaziz ve Diyarbakir merkezleri hudutlarına kadar yayılan hadise, kanunen suçlu olan bazı menfaatçilerin din maskesi altında gizli mahiyette çalışan teşebbüslerinin mahsulüdür."(29) şeklindeydi

Şeyh Said ayaklanmasına iştirak eden veya etmeyen, ancak yönetime ve devrimlere muhalif olan şahısları yargılama görevini üstlenen Şark İstiklal Mahkemesi'ne, aynı zamanda TBMM'nin de üyesi olan şu şahıslar seçildi:

Reis: Mazhar Müfid [Kansu] (Denizli Milletvekili)
Müdde-i umum [Savcı]: Ahmet Süreyya [Örgeevren] (Karesi Milletvekili)
Üye: Ali Saip [Ursavaş] (Urfa Milletvekili)
Üye: Lütfi Müfid [Özdeş] (Kırşehir Milletvekili)
Yedek Üye: Avni Doğan (Bozok Milletvekili)

Şark I
İstiklal Mahkemesi Heyeti, 12 Nisan 1925 tarihinde gittiği Diyarbakir'de görevine başladı.(30)

Böylece; Sıkıyönetim Mahkemeleri, Hiyanet-i Vataniye Kanunu, Takrir-i Sükun Kanunu ve İstiklal Mahkemeleri gibi, eline geçirdiği dört önemli silahla baskı politikasının tatbikatına girişen İsmet Paşa hükümeti, tam iki sene sürecek olan en sert ve en şiddetli cezalandırmalarla zulüm estirmeye başladı.(31)

ZAZALARA KARŞI TÜRK-KÜRT İTTİFAKI

Kürt-Yezidi kökenli olup, Bitlis'in Kürümoğlu ailesinden gelen İsmet Paşa'nın(32) hükümetin başına getirilmesiyle, TC yönetiminin tepesinde adeta bir "Türk-Kürt koalisyonu" teşkil edildi. Aynı ittifakı, Diyarbakir'deki Şark İstiklal Mahkemesi'nde de görmekteyiz. Zira, Şeyh Said ve isyanın diğer önderleri ile yüzlerce Zaza direnişisini idama mahkum eden Şark İstiklal Mahkemesi üyesi ve Urfa Milletvekili Ali Saip [Ursavaş] 1887 Kerkük doğumlu olup, Kürt kökenliydi ve aslen Irak/Rewanduz'lu olan Emin Efendi'nin oğluydu.(33) Ali Saip, bilahare Adana/Kozan'da bir çiftlik satın alarak oraya yerleşti, hastalandı, felç geçirdi, yıllarca yatağında inledi ve 1939 yılında öldü.

Şeyh Said'i TC askeri güçlerine ihbar edip yakalatan bacanağı emekli Binbaşı Kasım [Ataç] da Kürt asıllı olup, Muş/Varto'da meskun bulunan Cibran aşireti mensubuydu. Cibran aşireti reisi Miralay Halit Beg'in kayınbiraderi olan Kasım, aynı zamanda TC hükümetinin de ajanıydı.(34) İsyandan sonra yerleştiği Aydın/Söke'de mükafat olarak kendisine bir çiftlik tahsis edildi. Cibranlı Kasım, 13 Ocak 1945 günü Söke Kaymakamı'na ayaklanma konusunda bilgi verirken, "Şeyh Said'in esasen bana hiç güveni yoktu"(35) demesi ilginçtir.

Ayaklanma süresince, birçok bölgedeki Kürt aşiretleri, Zazalara karşı TC güçlerine destek verdiler. Bu nedenle, Diyarbakir-Elaziz-Genç üçgeni arasındaki bölgeyi bir aylık kısa bir süre içinde tamamiyle işgal edip, Diyarbakir şehir

merkezi ile Muş, Erzurum, Urfa, Malatya gibi çevre illere yönelik taarruza başlayan Zazalar, Türk askeri birliklerinin yanısıra, onlarla işbirliği içine giren bazı Kürt aşiret güçlerinin mukavemeti ile de karşılaştılar ve bundan ötürü ağır zayıat vermeleri sebebiyle daha fazla ilerleyemediler. Böylece, tesis edilen Türk-Kürt ittifaki neticesinde, iki ateş arasında kalan Zazalar için artık kurtuluş umudu tamamen tükenmişti.

Öte yandan, birçok bölgedeki Kürt aşiret reisleri, Mart-Nisan 1925 ayları içerisinde TBMM'ne gönderdikleri telgraflarla, Şeyh Said isyanını protesto edip, TC Hükümeti'ne olan bağlılıklarını ve ayaklanmanın bastırılması için Türk ordusunun emrine girmeye hazır olduklarını deklare ettiler. Mezkur telgraflardan birkaç örnek:

Nusaybin'den Heverki aşireti reisi Haco, gönderdiği telgrafta şu ifadelere yer veriyordu:

"Namuslarını çıkarları uğruna satan asilerin bastırılması için hareket eden fedakar asker kardeşlerime katılmak üzere aşiretimle beraber bugün Diyarbakir Kolordu emrine hareket ettim. Cumhuriyet Hükümeti'nin ezici kuvvetine dayanarak hainlerle son nefese kadar savaşaçağımızı bildiririz."

Cizre'deki Kürt aşiretlerinin gönderdiği telgraf ise şöyleydi:

"Şeyh Said adlı hainin yardakçıları ile Palu ve çevresinde Hükümete karşı ayaklandığını haber aldık. Cumhuriyet Hükümeti'mizin her türlü adaletli idaresine karşı yapılan bu saldırıyı nefretle karşılıyoruz ve bunların kısa sürede bastırılıp püskürtüleceklerine kuvvetle güveniyoruz. Bu nedenle her türlü lekeden arınmış olarak Cumhuriyet Hükümeti'mizin emirlerine bağlı ve vatan hizmeti yapmaya hazır olduğumuzu arz ederiz."

(İmzalar: Taban kabilesi reisi Reşit, Varazisi kabilesi reisi Reşit, Miran asireti reisi Naif, Devriye kabilesi reisi Süleyman, Pisri kabilesi reisi İbrahim, Alevkan kabilesi

reisi İbrahim, Mehmet, Musa, Resan kabilesi reisi İbrahim Haso, Serbitan kabilesi reisi Mehmet)

Cizre Belediye Başkanı Abdülislam da şu telgrafı yollamıştı:

“Ayaklanmanın bastırılması için memleketimiz adına Allah’a dua ediyoruz. Bu tutumumuz ilçe halkınca sevinçle karşılanmıştır. Cumhuriyet askeri ve halk tarafından tel’in olunan gaddarların yok edilmelerini bekliyoruz.”

Midyat bölgesindeki Kürt aşiretleri de şu telgrafı göndermişti:

“Din ve vatan düşmanlarımızın kandırdığı bu fesatçıların milletimiz aleyhine yaptıkları bu uğursuz hareketi bütün ilçe halkı adına suçluyor ve milletimizle Cumhuriyet Hükümeti’nin, sevgili yurdumuzun düşmanlarına karşı yapılacak her türlü bastırma hareketına bir bütün olarak mal ve canımızla katılmaya hazır olduğumuzu bildiririz.”

(İmzalar: Cenbirit aşireti reisi Hüseyin, Hasankeyf aşireti reisi Şeyh Ahmet, Kesuri aşireti reisi Gercüslü Bedrettin, Midyat Belediye Reisi Reşit, Huvergi aşireti reisi Celebi, Resan aşireti reisi Cemil, Mahalmi aşireti reisi Halil, Hisar aşireti reisi İsmail, İrnas aşireti reisi Salih ve İsmail.)

Malatya’dan Behisni [günümüzde Adıyaman’a bağlı Besni ilçesi] CHP ilçe Başkanı Hasan Kemal ise telgrafında:

“Bölgemize hiçbir hain düşüncenin, hiçbir alcak elin giremeyeceğinden, halk ve aşiretlerin birlik ve beraberliğinden Hükümetimizin emin olmasını bildirir, gerekiyorsa bütün varlığımızla ayaklananların bastırılmasına ve Hükümetin emirlerine hazır olduğumuzu halk ve memleket adına arz ederim.”(36) diyordu.

Şeyh Said Zaza ayaklanmasından 66 yıl sonra, Kürt örgütü PKK’nın yayın organı olan Berxwedan gazetesi, konuyu sayfalarına taşımak suretiyle Zazalara karşı oluşturulan Türk-Kürt ittifakını şu şekilde tescil ediyordu:

Midyat’ta yerleşik Cimo aşireti, Şeyh Said isyanına karşı, güçlerini devletin yanında savaşmak için Diyarbakir’a göndermişti. Kuşkusuz diğer birçok hainleşmiş feodal aşiret ağası gibi, Cimo aşiretinin de isyanı bastırmada rolleri olmuştu.”(37)

Nihayet üç ay süren Zaza direnişi, Kürt destekli Türk birliklerince kontrol altına alınarak kanlı bir şekilde bastırıldı, binlerce Zaza insanı yaşamını yitirdi, yüzlerce Zaza köyü yakıldı, pekçok aile de Batı Anadolu illerine sürgün edildi. Bu arada, devlet güçlerine destek veren ve vermeyen Kürt bey, ağa ve aşiret reislerinden birçokları da aileleri ile birlikte Batı Anadolu’ya sürgün edilmekten kurtulamadı.

Kemalist yönetim, ayaklanmayı fırsat bilerek, rejim muhalifi olan çok sayıda Türk, Kürt, Laz, Arap, Çerkez politikacı, din adamı ve yazarı da, hiçbir alakası olmadığı halde, “karşı ihtilal” diye nitelendirdiği Şeyh Said isyanı ile ilişkili göstererek Şark İstiklal Mahkemesi’ne sevk etti. Kimilerini dar ağaçlarında sallandırdı, kimilerini muhtelif hapis cezalarına çarptırdı, kimilerini de gözdağı vermek amacıyla birkaç aylık tutukluluktan sonra serbest bıraktı. Bu arada, bölgedeki kimi varlıklı bey ve ağalar da, Şark İstiklal Mahkemesi yargıçlarına ağırlıklarınca altın vermek suretiyle canlarını zor kurtarabildiler.

(devam edecek)

Dipnotları:

- (17) Behcet Cemal, Şeyh Sait İsyanı, Sel Yayınları, İstanbul 1955, s.40-41; Ahmet Süreyya Örgüevren, Şeyh Sait İsyanı ve Şark İstiklal Mahkemesi, Vesikalar, Olaylar, Hatıralar, Temel Yayınları, İstanbul 2002, s.48-49.
- (18) Behcet Cemal, a.g.e., s.43-46; Ahmet Süreyya Örgüevren, a.g.e., 49-55.
- (19) Zinar Silopi [Kadri Cemilpaşa], Doza Kürdistan (Kürdistan Davası), 1.Baskı, Beyrut 1969; 2.Baskı, Öz-Ge Yayınları, Ankara 1991, s.92.
- (20) Mete Tuncay, Türkiye’de Sol Akımlar-1 (1908-1925), Bilgi Yayınevi, Ankara 1978, s.364 vd.
- (21) Cumhuriyet Gazetesi, 23 Şubat 1925.
- (22) Hasip Koylan, Şeyh Said İsyanı, Ankara 1946, s.316.
- (23) The Times Gazetesi, 26 Şubat 1925, s.12.
- (24) L’illustration Dergisi, 07 Mart 1925.
- (25) T.B.M.M., Kanunlar Dergisi, c.3, s.67.
- (26) Diyarbakır Söz Gazetesi, 03 Ocak 1995.
- (27) Behcet Cemal, a.g.e., s. 55-57; Ahmet Süreyya Örgüevren, a.g.e.,s.60-63.
- (28) T.B.M.M., Kanunlar Dergisi, c.3, s.98.
- (29) Hasan Hüseyin Ceylan, Cumhuriyet Dönemi Din-Devlet İlişkileri, Risale Yayınları, İstanbul 1991, s.240.
- (30) Ergün Aybars, İstiklal Mahkemeleri (1920-1927), Cilt:1-2, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 1988, s.281.
- (31) Hasan Hüseyin Ceylan, a.g.e., s.243.
- (32) Kürdistan’da Ezidilik Gerçeği ve Rolü, Lalis Yayınları, Almanya/Celle 1998, s.142; Muhsin Kızılkaya-Halil Nebiler, Dünden Yarına Kürtler, Yurt Yayınevi, Ankara 1991, s.142; Teoman Erel, “SHP Cumhuriyeti Kurtaracak”, Bugün Gazetesi, 30 Ekim 1991; İsmet Paşa’nın oğlu Erdal İnönü, İspanya’da yayınlanan El Pais gazetesine yaptığı açıklamada, “Kürt kökenli olabileceğini” ifade etmişti (Bulvar Gazetesi, 12 Haziran 1987).
- (33) M.Cemil Hacıkamiloğlu, Şanlıurfa’nın Kurtuluşu ve GAP Projesi, İstanbul 1991, s.104, 111,114, 115, 117, 127; Cemal Kutay, Bilinmeyen Tarihimiz, Cilt:4, s.334; Ergün Aybars, a.g.e., s.486.
- (34) Uğur Mumcu, Kürt-İslam Ayaklanması (1919-1925), Tekin Yayınevi, İstanbul 1991, s.103-113, 218.
- (35) Uğur Mumcu, a.g.e., s.104.
- (36) Mahmut Goloğlu, Devrimler ve Tepkileri (1924-1930), Ankara 1972, s.106-107.
- (37) Berxwedan Gazetesi, Sayı: 120 (Almanya/Bonn, 01 Mart 1991), s.5.

SÊWREG

Koyo Berz

*Ju ju finî beno
Perenê mi çıman vera, küçey sêwregî, qahwexaney, siyê siyay,
serê dızı, roy ma, baxçey dewandê Bıxaxi, serê kodê Mexteli,
taqiya Baboy, siya henuçiqi, kemerê berzi u rezê babet babet enguri*

*Wextê di, mi werd nanê ci, şımıti aw u sıska ci
Da xo sênero vayê ci
Tijida ci vero, ariqiya u peyşa ganê mi
Bızanê zani, enbazê mi bi, ma jew gan u jew beden bi
Ferqê embazan u ê bırayan cêra çinê bi
Ma pêdi raşti bi
Dı ma dı bêbextey, xayıney, qeleşey, dıbarey u pê xapeynayeni çinê bı
Ma nêzanayê, xınc, neyarey, pê peydi qıse kerdenu, fitmeyey u fêsadey çiçiya*

*Jew jew finî, Sêwregî ge mi rê enbaz,
ge dost u yar, ge may u pi, ge wa u bira u ge rayenbaz bi
Jan u jandareya xo, küil u derdê xo, şin u bermi xo,
kêf u şênayeya xo, hüwate u smuxeya xo,
qiri u qijiniya xo, weşey u nêweşeya xo
Mı di o wardi, hisandê xo ra, u xora bara kerdê, rijnayê u dayê teber*

*Bızanê, dêrê ma esti bi
Tim u tm vaciyayê
Zey loriyana lorineyayê
Dêrê camêrdey, dêrê lecan, dêrê tertelan, dêrê talan u sirguney
Dêrê şin u bermi, jani u jandarey
Ma enbazê pê, heme pêro pêrê, bırayan ravêri bi
Ma sirê xo, bırayandê xo rê niyakerdê, labirê enbazandê xo rê akerdê
Kêf u şêneya xo, kay u govendê xo, ma piya antê, u têmeiyan ravêrnayê*

*Ju ju finî biyê, ma sirê xo yo nmete, heskerdeni u sinayoxina xo,
tengey u lazımeya xo, derd u qahrê xo pêrê vatê
O çiyo kî ma pêrê vatê, qe, qe teber nêdeyayê u cana dı nêvaciyayê
Wini nımite, wini sır mendê
Demo kî merdê, bı ciya şiyê turbi
Ma yarmeteya pê kerdê u pêrê wahêr vaciyayê
Rocdo teng di, lazımey di, nêweşi di destê pê tepıştê u paşti dayê pê
Veyveyan di, roşanan di, şênayıyan di, rocanê xeyr u bereketan di, ma piya kaykerdê, werdê u şımütê u kêfê xo kerdê*

*Wext biyê, şewra rewê, küçandê ci ra, zıqaqandê ci ra, cay bazardê heywanan ra, meydandê vınderdena estoran ra,
qesabxanedê ci ra, cay dukanandê qesaban ra, boya fışqi u sergini, boya titun u vaşi, u boya goşti ameyê
Labirê fina zi, ê boy ma rê, heme çi şirînêri bi, ma pa bêrehat nêbiyê u kêfê ma nêremayê
Semedo kî, ê boy boyê Sêwregî bi u ma misay bi ci*

*Jew jew finî, tey lec u pêkişteney, gefi pê werdeni u dışmeney destpeykerdê
Rayê pê bırnayê, Kewtê têmeiyan, vaciyayê pê verni, kewtê pêver u pê kıştê
Labirê, ê çi weşdê ma nêşiyê u ma pa tewayê, bêrehet biyê u kêfê ma pa remayê
Ma nêwaştê ê ri bidê, ema biyê, ri dayê
Labirê ma hemini zanayê, ê çıyanê nêweşan, kayandê ma hesnêkerdoxan, neyar u dışmenan,
fitne u fêsadeyda inan ra, ri dayê, peyda biyê u ameyê biyê bellay seredê ma
Ma nêwaştê, qe, qe nêwaştê, ê çiyê kêf remnayeni, kesi bêrehat kerdenu, nêweş u bızerari bıbê
Labirê ma dest ra çiyê niyameyê
Bêwaştenda ma, bêiradedê ma, bêqıwetê ma ê çıyan, ê nêweşıyan ri dayê u biyê*

Sêwregî, cay bawkalandê mi, war u wargeyê mi, mekan u sitarê mi u cay merdandê mi bi

Merdey ma, kıştey ma, şehidê ma, nezdi ma dî a herî dî, o cadî nımıyay bi u dî a herî dî rakewtê
Roşanan dî, rocandê xeyran dî, herwest ma şiyê, cay inanê rakewteni, turbê inan ziyaret kerdê
Cora ma nêwaştê, inan, ê wari, a herî ca verdê, terkê cî bikerê u hetnaya şirê
Ma nêwaştê, inan destandê dîşmenan dî, potinandê inan bin dî verdê

Sêwrega mî
Wextê xo dî, xeylê şaran, xeylê eşiran, xeylê hûkûmdaran, çım verda bî to u rîka xo to ya gêrêdê bi
Taynan tî vîstbîya xo dest
Talan u wêran kerdîbiya
Hertım inan waşt bî kî, to xo dest finê, xo desti verdê u saltanatê xo ronê
Talan u wêran kerdena xo, to serro bîramê
Ey ra to zahf leci dîbî, zahf derbî verdi bî u hewna zî tî ya derbî wena

Sêwregî teniya cay ma, sîtarê ma nêbî
Cay sîtarê mahkuman, qaçax u qaşqunan, remayox u bêpaştîyan, sêkür u bêwahêran bî
Wextê dî, xeylê ravey şiyayoxî, çepê Tırkan, hereket u partiyanê Kürdan, ezay xo rîştî bî Sêwregî
Zahf merdîmî remay bî u amey bî Sêwregî dî ca bibî u uza dî xo sîtar kerd bî, nanê cî werd bî u xo nîmut bî
Labîrê bahdo zî, inan ra zahfê cî, zahf hereket u parti, bî dîşmenê cî
u peyra bibêbexteya, bî xayîney u qeleşeya, da Sêwregî u Sêwregîcan ro
Sırfeyo kî serro nan werd bî, payê dê ê sırfî ro u o nan kerd hiç
A fedakareya inan, emegê inan inkar kerd
Qe nêfîkırîyay u nêva; Ma nanê Sêwregî werd
Sêwregîcan ca da ma, ma xo miyan dî heweynay, nîmuti u wari kerdî
Nankorey kerdî u qîmetê xo ard helqa
Ne şermayay u ne zî ar kerd
Verê zıncida cî nêveşa
Weriştî u hember Sêwregî, hember şardê Zazayan, dest eşî çekan u lec kerd
Labîrê a ju cî rê bî dersî
Zahfînanê cî bellay xo dî u serî ser şî erd ra
Senî amey, wîni zî zey kûtkana remay

Jew jew finî biyê, wesar, amnan u payîzî,
boya güll u vîllîkan, boya zerzewat u meywan, boya tene u vaşan, kewtê erdê cî ser
Bostanandê cî ra, xopanandê cî ra, rezandê cî ra, dîk u êgayandê cî ra, mêşe u şıqandê cî ra, dere u layandê cî ra,
deye u koyandê cî ra, boya mîsk u emberî ameyê îşte o wext nefesê kesî hera u zeriya kesî kêfweş biyê şênay u kêfweşey, dormey
kesî girotê u kes vîrari kerdê
Hele demo kî varan varayê, diha vêşî boya weşî, boya herî ameyê u kewtê çorşmî ser
Labîrê, wext biyê, tersê nê çîyan rî dayê
Boya kıştenî, boya gonî, boya şewete u veşatî,
boya koçkerdenî u remî u herwîna kewtê cî ser îşte o wext zî kêfê ma remayê, ma bêrehet biyê

Jew jew finî, eba Zazayan pîra, şahra sîmsîya, kîlawda sırtî serro girêdayê, eba bîndî dabançey cî mêra,
tıfîngê cî cî doşan serro, celebê merdîmî, camêrdî kewtê mahlan u daldan ra şiyê cayê
Bahdo çınay xo yo weş, çınay roşanan dayê xora u ameyê kewtê çarşî u küçandê Sêwregî
Çınadê cî ra, cêracor xo şîdênayenda cî ra, ray şiyayenda cî ra, dormey xo wînyayenda cî ra,
serre berzkerdenda cî ra, to fahm kerdê, zanayê kî, ê camêrdê Zazayanê
Kesî hiskerdê, fahm kerdê kî, a roci, yan zî bahdê a roci, meseley yan zî hungîlmey do bibê
Kesî pede vetê, ê merdîmî veng niyê
Ya veyve, ya kerwayîni, ya şênayey ya keyna waştenu,
umîşkerdenî yan zî umîş biyayenî, qerar dayenî yan zî girotenî,
nabên kewtenî ya nabên diyayenî, yan zî çîna do rî bîdo u bîbo
Yan zî xo resnayo pê kî, Cayê dî, yan zî eşîrêna lec bikerê
Ey ra, o semed ra, weswesey kewtê merdîman zeri
Taytaynan xo pey qahurnayê
Taytay tersayê
Taytaynan kêf kerdê
Taytaynan zî xo pîze dî vatê, semedê kıştenî ma do fışengi, semedê merdenî zî, ma do kefen bîroşê
ê merdîmandê wînisinan rê, tî kamcîn kıştra bewniyayê, roşan bî, şênay bi u karê cî tey est bî
Ey ra merdîmanê mızîran, menfeet perestan, fıtnê u fêşadan, pêşanayox u zıxt kerdoxan,
lec waştux u dîriyan, dest u qolê xo wesarnayê u bîrsî dî pawîtê
Pawîtê kî çiyê bîbo, meseley rî bîdê kî, karê cî tey bîbo u kar bikerê
Roşanan dî, rocandê bîmbarekan dî, parq u meydanan dî, duzan u peydê banan dî,
meydanandê Kormîşkani dî, leyli ronayayê
Qeçeki, xort u keyney nîştê cî u pê hêlkerdê
Pê berdê u ardê

Nakiştira pernayê akıştı, akıştıra pernayê nakiştı
Taytay domani, tewrey ci desti, keye bi keye, key embıryanandê xo, merdım u sinasnayandê xo, pil u serdarandê xo geyrayê
Êmiş u qatix, şeker u kilencey, u perey werdi arêdayê
Her rocandê bimbarek u roşanan dı, Kılencey viracıyayê u keyan ra villa biyê
Her meydan dı, her cayê leyliyan dı, her parq u cayê Kormışkani dı, niqara u zırna cineyayê
Xort u keynan, ceni u camêrdan, cı vero goven dı girêdayê u kay kaykerdê
Taynan qürbani cıkerdê u goştê cı villa kerdê
Taytaynan şami viraştê u dayê werdeni
Hergı jewi bı babetêna, dı ê rocan dı xeyr kerdê

Sêwregı war u mekanê mi, sebir u solixê mi, cay bawkalandê mi, zeriya mi u heme çiyê mi bi
Ey ra mi cı ra zahf heskerdê u a xo zeri serro sinayê
Hewna zi a heskerdena cı, u hesreteya cı mi zeridıra u cı ra nêvicêna
Tim heskerdox u hesretê ciya
Hewnanê xo, bı xeyalandê ciya xemilnena

Jew jew finı, nimedê şewıra, ma verê xo dayê hemamandê cı
Nezdi heşt-des metroy, erdi bin dı viraziya bi, hemamê bindê erdi
Taynan vatê Ermeniyen viraştı
Taynan nêzan çiçi
Demo kı, tı salandê cı serro derg biyê, germey ra heme cadê kesi ra,
arıqi kerdê war, kerdê teber u ganê kesi biyê zey pemiya nerm
Çı lim gandê kesi dı biyê, heme lofik lofiki viciyayê
Zeki kes newe marda xo ra bibo, wini biyê pak
Tey deleki zi esti bi
Demo kı kesi waştê, ê ameyê u ganê kesi, bı lifana villênayê u limê cı vetê
Kesi zi perey dayê inan idarey inan zi a delekey serro bı

Sêwreg, ganê mi, rih u zeriya mi, yar u embaza mi, raywan u şırına mi
Ez zahf bêriya to kena
Tı zey pılpılıkana, mi çıman vera perena
Sêwrega mi, nay weş bızanı
No welato xerib dı, ancena hesreteya to u to sinena xo zeri ser
Xora bena, labirê to ra nêbena
Herwext, to hewnanê xo dı vinena u sebrê xo pa ana

Sêwrega mi, şırına mi
To zahf merdumi resnay
Osman Paşayê Hecıyan, Eli Awni Efendi, Osman Efendiyo Babij, Yılmaz Güney, Faik Bucak,
Necmeddin Büyükkaya u diha diha, wardê to ra, herda to ra peyda bi
Osman Paşayê Hecıyan, hember Alayıyandê Hemidiyan, serehewada u viciya meydan
Paşay Hemidiyan, ibram paşayê Milliyan, nêşa zept kero, Sêwrega Zazayan
Zulum kerdenda, ibram paşadê Milliyan ver, Hecıyan u Zazayanê Sêwregı, desti day destan
Bahdo şı gere kerdenti, Bıkarê gerey ibram paşadê Milliyan, Padişadê Osmanıyan, Ebdulhemidi hetı
Hewna kı gere nêkerdo, Ebdülhemidi pers kerd, Persê lacdê xo yê manewi,
Persê ibram paşay u vato; Lacê mi, ibram paşa çı haldıro
Seni Ebdülhemid pers keno, nê xo miyan dı bı Zazaki vanê; Gerey laci pi hetı nêbeno
Ma şırê Sêwregda xo u bewnirê çaredê seredê xo
Yenê u dest erzenê çekan, hember ibram paşadê Milliyan
Qay est bı, Tırki bes nêbi, Nofin zi Kürdi cı rê bi bellay u rıka bı ciya girêdê

Sêwrega mi, warê mi
Sır u sırdara mi
Neyar u dışmenan, nêwaştıx u xınc werdoxan, çepê Tırkan u hereketanê Kürdan,
xeylê namey, xeylê namey nêweşi, nay şardê to yê Zazayana
Taynan wextê xo dı va; Japoni
Taynan va; Tırşıkci
Taynan va; Kılaw suri
Taynan va; Dimiliyê hari, qatıl u kıştıxi
Xeylê hereket u partiyan, gefê to werd
Rıka xo to ya girêdê u bellay xo rot to
Labirê hemini zi dersa xo giroti
Seni amey kewti to miyan, wini zi peyser zey taziyana remay
Sêwrega mi nay weş bızanı, dostê to dışmenandê to vêşêri bı
Semedo kı, Her eşir, parti u hereketi, her merdım u neyari,

nêşayê, nêşayê, saltanatê xo rono u to rê hûkiim bikero
Ey ra heme bibi dîşmenê to
Wa ê heme nay rind bîzanê, wahêrê to, şarê Zazayan esto Ey ra kesdo nêşo, to xo dest fino u gorey hesabdê xo,
to serro kay kaykero, tahribati viraco u to xirabe u wêran kero

Sêwrega mi, rihê mi, damara gandê mi, nay rind bîzani
Milliyan, Qarageçiyani, ızolican, Eceman, Qadîraxayan, Odabaşiyani u diha diha xeylê eşiran
Waşt ki, idarey to bigirê xo dest u bi estorda xoya, to miyan ra cirit berzê
To xo dest finê u idarey xo tey ronê
Labîrê kesi zi nêşa, xo lingan serro vînderê, xover bidê u to bigirê qontrolê xo bin
Semedo ki, hember inan, Wahêrê to Zazay bi
inan ray nêdayê u nêverdayê, kes to xo dest fino, talan u wêran kero, u namey xo to serro bîdomno

Sêwregi, Sêwrega mi
Ewro, nimey dewandê to yê weşan, awda awbendi bin di mendi
Dola awbendi ti zêft kerda
To rê faydey a awbendi nêbi, Ereban rê,
Rihaliyan rê bi Bêşansa mi, Sêwrega mi,
nêzana çîrê una bi Tebietê to yo weş,
hera bawkalandê to, cay deşt u mesiran, cay rakewtenda şehidan, heme awi bin di mendi
Warê bawkalandê mi, Taqiya Baboy, nime vêşêri wertera bi vîni
Eserê Babodê mi, heme awi bindi mendi
Cay geyrayenda inan, ewro, teniya xeyaldê ma di mend

Sêwrega mi, cefakara mi şewra rewê küçandê to ra, mahlandê to ra, serdê banan ra,
dızda to serra, vengê qeçkan, vengê çî rotoxan, vengê canbaz u delalan, zey rêzûla, zey muzîgiya, kewtê kesi goşan
Domanan veyndayê vatê; Simit, simito teze şîrane, şîraneyo teze
Do, awa honiki, awa cemedîni, biyan, biyan, lahmecuni u herwina
Taynan banan serra, Ortmiyan serra veyndayê vatê;
Bêrê enguri, bêrê mast, bêrê şit u çiyoy zey ninan
Canbazan vatê; Ezo roşena, roşena, hendayêna roşena, kam vêşî keno
Hendayê panqinotana roşena, Roşena, mi rot
Destê xo bîdi u destê cî tepîştê u vatê; Bixeyr bo, xeyrê cîra bîvîni
Delalan veyndayê vatê; Herê vîni bîyo, biyarê kê diyo, bigirê xelata xo
Çî rotoxan veyndayê u babet babet çî name kerdê îspayi di, delali çî cî destî, ge hetê neya, ge hetê ê bîniya, ge hetê nê
dukandariya, ge hetê ê dukandariya şiyê
Vatê; des, pancês, hewtês, vist u rametê
To hend diyê, vatê; Bî hendayêna filan kesî, filan dukandari serro mend
Ê vengânê weş u zelalan, şewra rewê serrê to girotê, zeki ti muzig bîcinê

Sêwrega mi, ez zana ti zana, şîrna mi
Tay qoloy, tay loloy, tay mîhoy, tay puçoy, tay heso hîsoy vîciyay
Waşt to talan u wêran kerê
Xo rê parsêl kerê u bîroşê
Destandê neyar u dîşmenan bin finê
To xo miyan di, pêra bara kerê
DDKD ey vîciyay ti rota
Apoci vîciyay ti talan u wêran kerda, veşnaya naya pa
Çeki, silehî, cepaney nêverday, Suriye, iran u Iraq ra kîrîştî wardê to
u şardê Kürdan ra kerdî villa inan zi bi ê çekana, peyra da to ro
Dew u mezray to, nay qerşunan feka
Ne qeç va, ne gird, ne werdi, têtewr kam kewt cî dest, kerdî erd ra u kîştî
Qoloy-Poloy vîciyay
Semedê menfeetê xo, namey nay to ya
Taynanê zey H. D. nan, Va; ma Kîrdiyê
Taynanê zey M.U. nan, Va ma; Kîrdasiyê, semedê Zazayan
Bî no hesaba, qoloyeya xo, rafînê çîman ver
Bî babet babet namandê sextana, çî nuşna ma ser
Ca ame cî, dibend kay kaykerdî,
bênamusey u diriyey kerdî
Semedê menfeeti, maya xo boyax kerdî, berdî roti pêrdê xo
Ê zi nîka vanê; Ma roşnberê, Ma nuştuxê, Ma nêzan çîciyê
Kesê winisini, bibê bibê, benê robot u rotoxî, bêbext u xayîni, menfeetperest u qariyisti, faşist u şîvenisti
Kesandê winisînan di, ne uzdan, ne şan u şeref u ne zi qereker u insaney esta
Ê insan nêbenê

A kî ê yê kenê, heywani zi ay nêkenê şinê key Bîcaxîcan dî roşenê
Nanê cî wenê, çaya cî şimenê
u vanê ma şîmarayê inan peydî zi, inan rê nengi çinenê
Diriyê, çiyêra nêşermayênê
Ar tey çîniyo, bêarê

Sêwrega mi, heme cara, sukan u koyandê welatê Zazayan ra, xeberan,
biyayenan xo resnayê pê u cordî ameyê herda to ra, wardê to ra ravêrdê welatê Ereban
Herda to ra, Zazaîstan ra, awda roy miyan ra, xeberan xo resnayê Ereban
Erebandê Suriye u ê Iraqî
Roy Zazayan cordî, Dêrsim ra viciyayê, hera Zazaîstani, caxrafya Zazaîstani, Sêwregî dî qedînayê
Sêwrega mi, to sinîrê Zazaîstani abîrnayê

Sêwrega mi, cefakar u fedakara mi
Heme sukandê Zazayan ra, Dêsim ra, Bingolî ra, Varto ra, Palo ra,
Xarpêt ra merdîmî ameyê, herda to dî ca biyê
To zi bî germeya, vîrara xo inan rê akêrdê
Zerîweşeya ê vîrari kerdê u xo miyan dî ca dayê cî

Sêwrega mi, dest u lînga mi, panuşta mi
To mîl nêronayê, dîşmendê xo rê
To meydan wendê, Rîha Dîyardêbekîrî rê
Ey ra zahfî bî dîşmenê to
Taybî, zahf taybî dostê to
Tî zerîda neyaran serro, kûlo bêderman biya
Zerîda inan serro, teliyo siya biya
Tî zahfînan rê derd biya, Sêwrega mi

Sêwrega mi, camêrda mi
Amey to ser çepê Tîrkan, Parti u hereketê Kürdan
Maooyy, Apoyy, Tîqooyy, Dedeqoyy, Rîzgaroyy u dîha dîha
To nêwerd xem, nêrona mîl
Destandê cî dî çeki,
Kalê Zazayan, qefle qefle, dew u mîzrayan ra, amey kewtî to miyan u va ma to nêkenê, teslimê neyaran
Hember heme hereketan, serre hewada Sêwregîjan
Teslim nêkerdî, Sêwrega Zazayan
Qeqûbo va u kewtî meydan, şêr u keleşê zazayan
Remay dîşmen u neyari, zey leyrandê luwan

Sêwregî mevacî u meravêrî
Fînê vîndî, ge na kîştî, ge akîştî, çorşmey xo bewnî u Zazayan bîvîni
Em dîmîrîn, em dîkujîn
Bî nê qîsana tî nêtersena
Biz vururuz, biz öldürürüz
Bî nê eştana tî mîl nêronana
Hend şenê wa bîlawê, hend şenê wa berzê
Zazay estê mîl nêronanê, teslimê dîşmenan nêbenê
Amey dewan ra, kal u camêrdî
Va şîma kamê, dî gamî ravey bêrê
De bêrê, bêrê ravey, bîvînê derbê camêrdey
Ma teslim nêkenê, warê bawkalandê xo va de bêrê, bêrê meydan, lîqo miqoyan,
çeqel meqelan, verg u heşan, ma nêsinasnenê bêaman
Nê har u hutkî, op u qablemey, nêşenê bîbê wahêrê Sêwregî
Sêwregî, Sêwrega ma ya Sêwregî, Sêwrega Zazayana
Ne Tîrkiye u ne zi Kürdîstana, Zaza u Zazaîstana
Hera bawkalana, hera Zazayana
Kam qebul keno wa bîkero, nêkeno, cî rê qûzîlqûrt bo...!

Hetta rayna xatîrdê şîma

2005-05-06...

Xeyr u bereketdé qe eméra mi etekdag entay istifade kerdo milleta zazawa. Ma eyro muhtacé wehdetiye ma muhtace diniyé ma muhtacé rahmde ALLAH Teala iyé. Ma zazan miyandé alımı ilmu irfan zahf kemiyo. Mil etek qedré cayé teréfekra bıqesti hubrdog alımé cayé xerc kenéwo. Hubre qelemda alıman vané qunide şehidande fedakaran serawo.

Ma millete zaza wextog dindaribınna gave go dı zemanü ferhengde made wessarek bayse.ma millete zaza gavay qaye homai u qaye axda xu welatdé xu qewmde xu u qabe zuan u edebiyatu ferhengde xu giretkeşibin, mafedekari bın, ma merdi bın ogo zeg qulek çiçekin bena heşine bı o newa dı miyande millett`ndé milleta mayke weşıkaw raver bıaysé.

Madı Erzincande di hawaida verdi terzi baba ida d ekseri bi qömandarek te mawo paloyic bıb çarna mara vate fené morcelan be bele mi ete cehati fené morcelane abele qewme tenbeli encax fené heri bé famu bé exlequ bé gireté. Ma he a banın xura ma hela banın haldé xu üçiranandé xura ü ma şerm bıkerın seme xu ra xu verkerın.

Qewetto bé heq zı m ano meydan, heqo bé qewwetike bé çaretti vırazeno. Mihim owog merdım hım bı qewet bew hımike heqlibe. Zılm boya weşidano edalet boya mıskü emben dano. Ma eyro fené morcelan gerek telaş bıkerın (ma dı pırıka mın vatte lawo verdé locinede zımıstani xu kerdé germin hımike germi pewte qaye şamida şanı pıxéri verde miyande mışheide adiride)boş mvinde hergurey hetani se (100) bımare qabog tı hesabé xu zehm keré (ez hema şıye ilk okul -1)bele gerek ma dı roşinde ilmu irfanide dinide gıret bıkerenu u yobınıra hesbıkerın.

Ma zeresoté jobınbın, eg qayee ma zere soteyi in bışnasın. Şıma neyekdog kerdi xura heskeno şıwaneyekdo bı zeri senin mes ekde xura heskenow aşıq perde xuwo gerek mayke aarıqe diniw mi ltew ,zuwandi xu ,tarix xu hetta azmog merdım aşıq insanıyeti bé abele éma eyro mi leta ma in milletekda mehrumteşma milleteane, ma xu cade verdenü qye milleteande binan bışığulın eno bnoherittwé ahmaqi ,tabi gerek merdım hera bıfıkırı tefekur bıbe --.yan e çiçekıra çiçek nevirazenow çik nino meydan herçi fedakaarı çilekeşitırta teveud beno.

Awa çeman senbnın nvınevna ,verbı bhran rewena grk bı onewa merdime ali himmté qabe we ati,dini imi ete xe xwy dı tefekurde tefhumdee bıkre rıncan .

Awa çeman nevindena bele merdime merdeyke eh e gıreteyke fene morcalane, fene msande hengminye yé. Kı merdım gülnu çiçeknu wesaei vinno cane mrdım beno şeniku rehet .Wesari varite ,gu u .içeki işarete rehmtıy .rehmea rebbi dı gıretta dı jobınıra heskerdıšta fedekarıda ,sabırda ,tefhumda.Tehemüld Ma gerek jobınıré themü bıkrerın. In çıya weş is aami geothe vono owog degıjr resullullahi vato -rebbé mın kelb mın hrke. Mfta beyrada kédé muzafıryeti muwaafaıyıtı tewfiqe owog qlbe m jobınıra weşbe, ma jobınıra hesbıkrın. Rocêk mın belki vist rey bırade xura va şo kitabı bıwaane wend bade coy bı hela şanı .

Mı va şao qendama genc kede xalde ma gencde çeme muradi esto, hımik roke xaldé mıné hev bırakémın bıbig in yobınıra heskerde leyné nehırede (gurotışte çımıde) bıraye mın çımur bı vını .

Yané eşq zahf mıhımo bı goredémınra koké eşkı dınra yeno. Bı quwetdé eşqı rayekd zaf duri bena nızdı lablé gavay eşqee çiçek merdımıde çıbe aa gave o çi dı ızdıde beke dı xeya dee merdımıde duriyo .Duro ızdı u nızdıyo duri isan çıra hes bıkeréy insan nızdıyé éwo.Çıray ke hess nekerey é r duriyo. İş zfi u ttyi newa ,iş vıhıdetu ,iş ittıhtı ,iş owog merdım jobınıdır bı weri. Faqwm tyo fıln zafo mese niyo eyro bne h d çın u hindir a ü bne japonyara ,baane erebr a uban iranıra .Yané mi eetekda cewheré dewlete (veehdet -bırlık)bıbe a mi eeté ha zaf e be hattaybé go bışkı erek bıyare vücut .

Hebek alımek muheqqeq leqé wextdé céwé vecdı amewo vano “bışkené ke emee .bıdırne deefteri übıge nefese xu “ yné vext vıdarne .mksımı yn dı fılimde esshbé keh fı de vano heerçi değış bıyo md hewnde mende üyunuss emre vno mew verıta emre mın feené heway kı yenow verenoraa mın re ewna ameeq zeg ez çımı xü bıgırıw akırı çeme zamani deewrani dı gelıde hedısanbnde mewow vértora ,zeg munzuru murt ,çolıg ü deersımödı xarpet de rısnene pe bı onewaa trıxe ke çemi hedısan bnde qudretıde taadaawo iyayke zeg sıfırçıyn fıraqı sıfırnene . Yané zeman zemaan maa e é mi leetanog qudretmeende ,m ee inewo degr fené morcelané.

Tay mıleeta estı é ro zeman hulem keno tayke esté xura é neşkene zemanr xeberı bıde ,é bı xwu bınde huleemde hu umdaardaayé ,yaanni taay mı letı stötı é ewer ewere mıynde qewmanü dewletanı şeheernde acerü kayme kéné ,maa zazay çır wa m a eweray nebın ,maa bıqudretıog içkşıra yeno qey mago bıé bıbın qudretmend .

Hulm çır veceno içkıra vcno hulemde itıqaaatra ,tefekurraa ,ğırıtra vırezeeno. Nızdı u duri ,lezw hedi .sewerwke ,dersım ,çolıg ,xarpet.Qezetay zazakı çıre ncx stockholm d vecena a sewrekede nevecn .İmkanaté çınye ,pekı imkanatı çıra telut bene .Yné inık (knıké)ımkananatı çıwa .Bı goredé mınra inıke imkanatan bawerıya ,ıtıkato ,düşünce , tefekuro. Ka başo wa stockholm m de be abele qezeta ma bıngolücan a stokholmi seninkıy e yan e fıızıkte perıyot ü frekns çır van çiçek esto gelo perıyot qezıand e zazan çıwa çiçek niyo.

Çınkı ma hetde zemaan reyker merdo yan e rıh dı milletea ma de nemendo pab rıhı zemaané myke bıyo “rehmetı “yanwe “merdo “ mıyande zazande ineg mew ud (destane teve udé pexemberd e islami,hazretı muhammed (sav)ınuşto)m a mehmet elıye hunı ,usmn efendıye e bbj ,şeh ehmede xıı é hézrı ,me a kamılé pexı ,me a muhammede murado,ég wqı a kerbela ,destane hazretı hoseynı uşto me a ehmede hunıo . Ayrıyeten 10-15esr ” me ande zazaneg hma çap nbıyrayk xbera mı est .Eyro gerek m a roşınfıkre awrup me anu dedw pırande mar ”THEMÜL Bıkerw,me aw pıre elwıynd mayk roşınfıkranı gncde myek dıe wropade ware ye re babtı bıkeré neg zeraa milletee bıke re sıyaaw bıbe sebeb e tefrıqaa ,fessat yan e ma mecbure yobıyoneg yobınıra hesbıkerın.

Aw nevindena, morce eyke ,mésé hengminike.....miriçikek percim sero gavagçirpiyo ligda merdimee se se gošte miriçikk eyk nebena ere hey vac e hey vace ere ne viziye mereşi ,ne ziriya hri ,ne vye defi ,çikek goşane é nekeno a .

çinke goşe é este feqet venng niino é .vane arifee re teerif icab nékeno mevlna vano eger zeredee mérdk(merdim)bibe elif beso,feqet zrede merdim çibe herçi bilesebebo.Ma mi leeta zazare azimog dinndare mawo genc e myeg dini endişe cine çiny e grek tdirbé .Askari mişterekéma ,zimana ma babema qewwiyetima jowo ,tarixe ma we atema ,ehliyetee zazayekde qoministiwe bısilmani jowo loma ma jobinidirbın.Bı jobini yari nekerın .Bı jobini bıgerin jobini neerzn.

Bı deste jobini bıgırın lnga jobini né şrqetın ,jobini bı qeet kerın ,qewetra jobini ne né finin. Ma bı zazaki binüsün, zazaki bıwaanın ,zef binusin ,zef bıwanın. Ma xudur ,axde xudur, wextde xudur, esldé xudur,tarixde xudur, zımandé xüdür, ferhengdé xüdür,e'detu u'rfaandé xüdür bıbın nızdı,ğeribnraa duribın.Vané dı peynide herçi zıvırénora e'esldé xü, béré maa pynide né, dı vrnide bızvırın ra xü u heqiqetu e'sliyetdé xü. Vatışékté ma sto ma vané "séré filan çi xerepna ".Hqiqeten gavag milleték bı jobini kaykerd,fesatu tefriqa dı miyandé mi letékde virazyaa,séré a mi leteyke xerepéno,tı karékdé a millte ver bı xeyr néşino heni roce rocedır rapey şiyayış dest bıcı keno.

Eyro ma vinenég herca néyaréw péroé mewziyandé neyari dı meterissde(dı kozıkdé)hivida fırsetiww sadaxeyé,derdé seré derdaanike owog mrdımike xafil xafil wüzwéwe miyandé xüde tefriqaw fesat bıvrazé z'ef yazuxo.Vané awa çeman künara la neyar boş né vındenow nékünora.In neyaro pil owog zerya mrdımı çı waşt merdim é çi dıma şéré,gerek mrdım zerida xwüdır m'aame a 'eskeri bıkré,yaané zerya mın çı waşt né abe é xeyru breketu menfa'eté milletta mın çı gerek bıkré grek ez éçi dıma bı,nég nefsdé mm amtgeri dimabi. Hergu fıraq bı qasdé hecmdé xü çemra aw gino zeredé xü, kewçike bı goredé xüra, meşgice bı goredé xüra,vidon,satı , kewndés werhasıl herçi bı ayıqté xüra muame adır péşkar beno Roşnu tari yayke nuru zı umat, feyzu 'enet rengo siya u sıpey.Rocék ez renganu zaazakıdee namede rengo sero tefekur bıyow ez rısawa en qeneati kı é zazan reng çıire çınye .

Yane çı yanna éma rocé ma çınko .Roc yané dadiya perodé heyatiya eger roc neb e ttu heyatek nebena.Belé rengé zırdandé meşhelida rocira veeéno. Heyatıkee , kedü fé ki u teamıke yne xeyr u bereket u roşn ü germ péro rocira veceno. Ez rocek verde cem evide dersım ra derbas bıya mın erebekda derge dı sero nuştıb cenazee yıkama aracı.Bade joy mın awnag dı bahçed cem evid qeflekto qerase merdimé haye ewcade bıye kom .Bewlub joyk rehmet kerdıbu éke amebib qaye cé wezıfe defn kerdışı bıkeré mın awna inera cem evi ra awda çemde pulumirira né feyze awda pulumuri néşkab sıyatiya mergi bıbedelne dersımé can siya awnaayé mergira .Mewlna vano ŞEBİ ARUS. La dersım de merg sıyab .Çınkı dersım xızmetde dıynetıra mehrumow. Fene heyad dersıme mergi céke sıyawo .Peki ogo sıyati senin bızvırı ra nuranıtı. Rocek camrdek mınra va tı vané ez şıkéna bı jo dst ena dınya berzkerı .

Mın va bele merdim şıkno bı jo dest dınya berzkero yan zı şertekd cay esto o şert kı ame ca dınya bı jodest bena ra berz. O şert nowo VEHDETT. Hewnekdo dergra rawuştış

tulıncıké runıştış .hevn cınssekd mergıyo merdımı hışyar niyamd vergande meşinti nékkeno.Wehtog tı meşınebe elbet togo vergovışan to boré .Eyro meydeande vergge geyrené pé ri me périmé meşının dawo xura ü b ewé qıyafeti xu qamuflee kené .Belé vergü meşıne ayne ayne a derdo gırn owog meşıne berxıké xu ,berxık,berxıkané binan i,meşıne meşınané binan bore, xu xsara qewde xuyı bıkeré eno çi ızahe cé çınko.

Herkes berxe xu keno beran éma ma xubxwuti goşté jobini fené yamyaman wené ,ma seyde kibr, seyde jobini ken e xu b' xuti damıkanu çalıkan kenne. Her bı hriida xu kuçk bı kuçıkıta xu ,kerge bı gergıtıda xu og ked bıdew inew çıwaqq bıde inero cera nasken labele éma zazayé ma hema dostu neyar cera naskenene. Belé dostıti yayké neyartı sadec e şexsanra tené nasıl nebena .

Messela eceba algol ,cxara ,dızdı ,exlaqssızı ,tembeli ,bé ğıreti ,fesadı fuhşı faiz ka ma bıfıkırın mré xesara ya kar éma ?Derbog merdim bı deste xwu xwurodé vané dermané ayé çınyo .Dermané her derdı esto abé derbog merdim bı desté xu daa xwuro o derb é derba bé weybava. Tı alımnde zznra perskené vané şma çıre qelema xwu né şuxulnené .La vano ma zazay tayé .Homa şımara razi bé ma çende bene wa bıbın ,qey é qewmeg tayé bı hevida rzıl bıyayışid e gerek vındere .Ma eyro gerek fekwub xwuti xaapenayışra bradı .Ma grk desst bı xebaaté bıkerın.Htyaka meselan iyaané m zme edebiyatde xwu ,top bıkeerın u binusın.Hebék a imek vano qayé iaardé afrika exttıyare zzayek gavag mıreno zeg adır bıkuré kitap xaaré kü é mf bıkére bı onewa o.

QAMERA ŞADEWA,YAZI,UŞTIŞİKE ÇIMU GOŞÉ HOMAY KERD DEGİR,HOMA ESTO, LAA EGER ÇİBİAYÉ?

Belé degır Homa çınnı bayé, aga dınya fené manu alımındé Zazan 'eaare 'waare dewr bıbé.Me ayé mmaa Zazan kı amey téhet mmüheqqefesadıyaaa me ayékdé bıni kené,çıre? Çınkı é me andé Zazan qqelema cine çınıkaa,é bıı nuştış aşına niyé,é ni'mmtdé qedrgıraandé qe emera mhrumé.Çınkı nuştış şadeyi daayışé tarıxu we aatu milletewo.Emaa me andé Zazanré qabog setarıbyaayışé cé mümknno oma raht yna.Ema çıwog aam nuştış nné yo inkar kerdışı neké yeno itarı kerdışı. Xeberdayış xudé farsanra neqşé ber ab keşıdeno. Geli mejanu alımané zazn beré m qleme bıgırın xu dsstu fek fsadıraa pissra beraadın ,çınkı nuştış raste rst ameyışé meydaniyo , fessadı kré kdé tarı ü nebaşo. Hetanı alımü me ay né bé rşt mı etére raşt çınko.

Vızeri ez veerde şexekde maye çan da çolıgı de nıtebı ro ma dıwan kerde hebek mılmek tee maye bıngöllüler derneği, wura de eqa aakd fıll,stını berze xu re beso .Cewabé cıneyk hedrewo ,feke kami bno o vano a ma zazay tyé, a ma zazay tayé rez şımara zafan şara bıyarı .Her insn jo insano. Mıhım zafı tayı niyo cwher merdımı mıhımo. Xur bereket vrsın ,dersıme mawo rıngın dı şüşede reqıde fetesyawo .Bele alqölü dersım kersdo xırbe ü eyro dersım vırnewo .

Peki şexu m yannu pıru ,dedeyané zazan şıma çıçaye ,hale şıma çı toro ? Ez imeek şınasna her şewe dı kéyand gencand drsimıcande lqolıkdwo ,bıdesté ine géno ,wezıfe xu keno l şıma ébını şım çay . Aheste çek kureği mehtap

uyanmasn misaali şım dı xeflet de bmane .Vatışikd e hebke me aykde ma bıb , vate fılın çıye herdé ALLAH "i dergo. merifet owo g´ merdim dosten qazanc bıkeré yne nneyaran vıraştı şıhelé adır de şrı tofısıldümne qerebalıge berz kerdiş kare inewog è acizew qadır iniye tehamu é irabi bıkere. ereki m teheemu bıkerın qarşıde nebaşande yane gereki ma derdu kulnra günya zeri feku teberkerın abéle mavacın ena guni niya renge şekerıya .(ciger kanını kızılak şerbeti diye gösterme tehamü üdür).ma gerek qabé milletda xuw a zize grek dınnyu xu bıpabé axretde xuwa feda bıkerın .Eyro çikekdo qedırgıfırano fn roşngerida milletda zazaawa bın çınıko .Fikre tefekur sahibnde mave endişbande maa çewelande zerni bı qedır terıwo.Şıma éroşn fikrekm awrupaday qab mi leetda zahımet anceno şımmsa li ka çımde may abele keseg beğiretewe qaye mi eete nné çıca serésıbay ewca şanew dı peyde loqmede naniw canide geyrene inere ttabıki ma hetde qımettek çıhıko.

Gerek ma gelaşıra ,kurdanu tirkanu vs.É binandırgelemşera prez bıkerın .Ma gerek bawni emalanu kard xura .

Herçig mec e nadi ma kitabın bızvırnınn ra zımande zazakiw xu dı milletta xura bıkrın nızdı, xu perode zazandır bıkerın. Zaza keam beno wa bıbe joydog xetade dewam nekerew samimi xerxaze mi eetda zaza be o ilka çımde mawo, ab e merdemekdo be ğireto be fahmre vatışe ma çınko. Tu kesoo xetara bebare çınıko. Tek pexemberek homai é qusurr a muhafaze krdo yanne grek ma dı jobini de ro qusura neqeyrın milleetdanne binanra eg ro qusurande ma geyrene rayke mavacın “ şıma é qusure ma tene diye abel éma hema qusure mye zefe bınike stte “ homa setarı uyubo. Hom mi eeta eziza zaza çııme pisanu çew neraraanra setarı bıkeeré inşallah. Dı mıyan dae mi etnde dınyade e gı mi leta erbu iranice abele gıye gıyaanike ma zazayé .Waxtog tani dı çik de çınıbi go seyn dore xu bıkeeré germn? Cewher gavag dı merdımide ne virazeno

De ka ma bın tarix de xuwra ü serandexur ma go bıvının dgr ma çı ma e . Ma tu xtwk nebiye qu e homai be e ma tım qule quln biye. Mın dı kitabeekde mutfikirekdee pakistnide wnd vta dı her çide şıur esto ,dı axede dı şşe dı ameve hewade mm werhasıl dı her çide enarey hebek dose teekde mın bıb me ayekde hem rıfıb mıııke namece arife qragda pali bı. Mınra v we a dı hbi vişteraye mın esta ez hebekro zede hes kena ez hw zanag oyka mınra hes keno obin mınra edino ble dı her çid e şığür esto l kne şıure mmi edda zaza? Og herçi tayın keno qudrete ilahşyom ,üqudrte ilhike qwo gıredayay hikmdde hukümdarde erşd ala iwa. Hükümdare hukümdaran ro tu qewmi heşa zılm nekenow her çı bıkeeré oçıweşu bşo ü her qewm layıqe çibe eçi vinno. Zeg vıra ne vre zda babı de citrıya ajotınra zaad bıgire ü eger vrite ne varee çayr nebe heşın zedaa bbide şıwaniya pes bıçerene. Her kesu her.i feneg rewşyg ist geehkđ bı hevşde wesayıdeye bı onewa bı hewşda rehmedda rehmannıye .

Havız şırzi vano o kerwnog zwada ce vag dı tered e ccede kerem e rebde keerimiy a ,okerwan bı şewket nno row bı heybetu qudrat barknow kun rry. Her mi ete bı qastte ey qetıdxwu eqa muame e ben. Gereki ma xwu bıkerın aayıqe bşı ravr şıyayışu vane wehtog hz.Kelimullh mussa u fırawun kewti te qırık jobınıra qew narog sıb wurdeme dı qarşıde amyad humre homa de xwu bıyr jobınıdır imtihan bıkr vn a şwe musa (es)şı kewt r u fıwrn şı xwu dilingnd e dleeqnav hta ni er sıbay dı homide zeri kerd v yrebi ez zang heq dı musı hedewoyke abel e tı ssıb mın dı qarşı de myode ğalıb bıyare ,vne sresıby gvog şı tehetew dı qarşıde mi leted e mus a (es)ı awera va y avi bı mıre de xalıgı gayme şo, aw neşi ,firewnı vend a va ey avbı bııqae xatırde.

Çermug ra bazar

YENİ BİR SES, AFGANİSTANDA ZAZALAR

Bir süre önce Çime dergisi başredaktörü Kendalo Sıya kısa bir açıklamayla, Afganistanda Zazaların yaşadığına işaret etmişti. Bu açıklamaların akabinde Zaza yazar ve şairlerinden Faruk İremet detaylı bir makale yazarak konunun önemine işaret etmişti.

Yine Zaza şair M.Çermug tarafından yıllar önce Afganistanlı Said tarafından kendisine anlatılan ``mıntıqayé Zaza``dan bahs etmişti. M. Çermug Said`i Almanca dil kurslarına gittiği dönemde tanıştığını belirtmişti.

Biz de arkadaşımız Kendalo Sıya`a konunun önemli olduğunu, meseleyi biraz daha derinleştirip araştırmasını kendisinden istemiştik. Tabi ki bu arada Kendalo Sıya boş durmadı ve arkadaşından daha detaylı bilgiler istedi ve sonunda Afganistan da Zazaların yaşadığı bölgeyi haritada tespit etti.

Çime dergisi yeni olmasına rağmen kararlı ve prensipli çalışmalarıyla bir çok konuyu aydınlığa çıkarılması yönünde bizi umutlandırıyor. Kendal Sıyanın ilk elden edindiği bilgilere göre bugün Afganistanda 200 000-300 000 bin civarında Zaza yaşamaktadır. Malumunuzdurki Zaza milleti Gürcistanda, iranda yaşamaktadırlar. Zazalar irani bir halk oldukları için ön asyanın bir çok ülkesinde yaşamaları imkan dahilindedir.

Zazalar sahipsiz oldukları için bir birlerinden habersiz bir şekilde değişik ülke sınırları içinde yaşamaktadırlar.

Daha düne kadar bırakınız başka ülke sınırları içinde yaşayan Zaza`ların, bir birlerini tanımamalarını, Dersim`deki bir Zaza`nın Çermik`tekinden Bingöl ve Elazığdaki bir Zaza`nın Gerger ve Siverek`teki Zazadan haberi yoktu.

Yani tarihin sisli perdesi aralanınca yeni yeni belge ve bulgulara ulaşıyor ve karanlıkta bırakılan tarihimiz aydınlanıyor.

Bu anlamda arkadaşımız önemli bir meseleye parmak başmış ve komuoyunun bilgilerine yeni yeni ip uçları sunmuştur. Bu konuda bilgi ve çalışmaları olan çevreler görüşlerini Çime dergisinde bizimle paylaşabilirler.

Susmayalım, yılmayalım. Çünkü her kazanımın bir zorluğu ve riskleri vardır. Bazen doğru şeyler insanı mutlu etmeyebilir. Ama genelin çıkarlarını göz önünde bulundurduğumuz zaman büyük önemlilik arz ettiği ve mutlaka yapılması gerektiği yönünde ki çabalarımız ön planda geliyor.

Arkadaşımız Kendalo Sıya yı bu değerli araştırmaları için kutluyor ve bize ulaştıracağı yeni bilgileri sabırsızlıkla bekliyoruz.

Çime dergisi redaksiyonu

Her şeyero ça, hero.

Vatê vêrinan

DÌYARÈ DÌYARBEKÌR,Ì

*Diyaré Diyarbekiri
To veté Abubekiri
Va yeno vayé vakiri
Êo vira mek, Abubekir,i .*

*Aê Diyarbekır diyaré BEKIR
Verniya ma ABUBEKIR
Werişto pay Diyarbekır
Êeber êortandı Abubekır.*

*Verni resé SOYREG,ı
Êeber şiya ÇERMUG,ı*

*Dımli,i dané bol vengi
Werişté pay êorté çelengi.*

*Aê Diyarbekır diyaré BEKIR
Verniya ma ABUBEKIR
Werişto pay Diyarbekır
Êeber êortandı Abubekır.*

*Zalumi maré zılım kené
Welaté mara êorta bené
Talané ma, kırışené
Iyé hergı roj jewi kışené.*

.....1987... Zerweş Serhad

Virardena Ebubekir Pamukçu ser

*Qına sıya u sıpye vêr deri d'belli bena
Vatê vêrinu*

OSMANLI DÖNEMİNDE ZAZA KİMLİĞİ

Siwonic

Türk ve Kürt aydınları veya siyasi çevrelerinin büyük bir bölümü tarafından, Anadolu'nun kadim halklarından biri olan Zazalar hakkında ciddi hiçbir inceleme-araştırma yapılmaya gereği duyulmadan ve nedense bu konuda en küçük bir çaba dahi sarfedilme zahmetine katlanılmadan, tamamen önyargılı bir tutum ve yaklaşımla, bugün hala Zazaların "Kürt" olarak nitelendirildiği bilinmektedir.

Öte yandan, geçmişte ve günümüzde bazı seyyahlar ya da devletin resmi görevlilerince bölgede konuşulan mevcut diller hakkında en ufak bir araştırma yapılmaya gerek bile duyulmadan (basit bir örnek; Türkçe: git-gel; Kürtçe: here-were; Zazaca: şo-bê), farklılıkları üzerinde durulmadan, Zazalar nedense "Kürt" olarak kayıtlara geçirilmiş, Zaza dili de "Kürtçe" diye yad edilmiştir.

Bu talihsiz yanılgıda, Zazaların yerleşik buldukları Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde Kürtlerle komşu olmaları veya bazı kentlerde/kasabalarda onlarla içiçe yaşamalarının büyük payı bulunduğu kuşkusuzdur. Diğer taraftan, Zazaları Kürt saymayan ve Zazaca'yı da Kürtçe'den ayrı müstakil bir dil olarak kabul eden yazarlar, gezginler, doğubilimciler veya resmi görevliler de az değildir. Osmanlı döneminde de, Türkiye Cumhuriyeti döneminde de durum böyledir. Bu hakikati, çeşitli yazılı kaynaklarda ve arşiv belgelerinde de çok net olarak görebilmekteyiz.

Ama işleri güçleri ortalığı bulandırmak, inkarcılıkta ısrar etmek ve birileri hesabına bundan "vazife çıkarmak" olan Kürt politik çevrelerinden kimi yazarlar, son dönemde, "Osmanlılar ısrarla Zazaların Kürt olduğunu iddia ediyor, TC ise bunun tersini dile getiriyor" türünden ifadeler kullanarak, akıllarınca "Zazaların Kürtlerden ayrı bir halk olduğu" gerçeğini savunan Zaza aydın ve yurtseverlerinin görüşlerini etkisizleştirmeye kalkışıyorlar! Kürt politik çevrelerinin, olaya ön yargılı olarak ve sadece Kürt penceresinden bakarak meseleyi çarpıtma amacı taşıdıklarından dolayı, yazdıkları bizim açımızdan hiçbir değer ifade etmiyor.

Acaba, iddia edildiği gibi, "Osmanlılar ısrarla Zazaların Kürt olduğunu" mu ileri sürüyordu? Bunun tersine, "TC Zazaların Kürt olmadığını" mı dillendiriyordu? Durum gerçekten böyle miydi? Hemen açıklıkla belirtelim ki, TC eğer bugüne kadar Zazaları Kürtlerin dışında ayrı bir halk olarak değerlendirme yönünde bir politika takip etmiş olsaydı, hiç kuşkusuz Zazaların konumu bugün çok daha farklı bir merhalede olurdu. Ama ne gezer! Bu konuda, yukarıdaki iddianın sahiplerinin görüşlerinin ne kadar yanlış olduğuna pekçok örnek verilebilir.

Herşeyden önce, TC Genelkurmay Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı ve diğer resmi kurum/kuruluşların yayınları ile cumhurbaşkanları, başbakanlar, bakanlar ve bürokratların beyanatlarında, Zazaların "Kürt", Zazaca'nın "Kürtçe'nin lehçesi" olarak zikredildiğini gösteren onlarca kaynak var elimizde. Gerçek şu ki; Doğu Anadolu bölgesi, devlet görevlilerince genellikle "Kürt" olarak telakki edilmiştir. İşte çarpıcı bir örnek: Dersim'de nüfusun ezici çoğunluğunun Zazaca konuştuğu biliniyor. Ancak 1965 nüfus sayımında, Dersim [Tunceli]'in 154.000 olan nüfusundan sadece 7 (yedi) kişinin Zazaca konuştuğu kaydedilmiş, geri kalan nüfusun ana dili Türkçe ve Kürtçe olarak belirtilmiştir.(1) Yani Zazalar, deyim yerinde ise devletin eliyle adeta Kürtleştirilmiştir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Gaziantep Fen ve Edebiyat Fakültesi eski Lisan Bölümü Başkanı ve Dekan Yardımcısı Ali Tayyar Önder, söz konusu "Kürtleşme" olayına neden olan faktörleri şu şekilde irdeliyor:

"Zazaları Kürtleştirme politikalarına maalesef devleti temsil edenlerdeki bilgisizlik de neden olmaktadır. Cumhuriyet tarihi boyunca da, daha önceleri (Osmanlı dönemi) olduğu gibi kaymakam, tahsildar, asayiş güçleri Zazalara Kürt muamelesi yapmışlardır. Yöresel halk cehalet nedeniyle Zaza-Kürt ayırımını bilemediğinden Kurmanclar gibi, Zazaları da Kürt olarak nitelemiştir. Bugün bile devlet TV'sinde Zazaca, bilimsel verilere aykırı olarak Kürtçe'nin bir lehçesi olarak sınıflandırılmaktadır. Bu çok vahim bir yanıştır."(2)

Yerden göğe kadar haklı ve çok yerinde bir tespit yapmış olan A.T.Önder'in ifadelerine ilave edilecek bir husus bulunmamaktadır. (Bu konuyu, "Türkiye'de Zaza Kimliği" başlığı altında ayrı bir makalede ayrıntılı olarak ele alacağımızı belirtelim.)

Osmanlı devletinin resmi politikasının İslam ümmetçiliğini esas alması nedeniyle, resmi belge ve kayıtlarda Osmanlı tebaası olan etnik gruplarla ilgili olarak çoğu zaman dinsel inançlar bağlamında, "Müslim" (Müslüman) ve "Gayrimüslim" (Müslüman olmayan) şeklinde bir tasnif yapılması cihetine gidilmiştir. Bazı belgelerde, "Müslüman" kesimin (Türk, Kürt, Zaza, Arap, Fars, vd.) mezhep itibarıyla "Ehli Sünnet ve'l-cemaat" ve "Kızılbaş" şeklinde tanımlandığı görülmüştür. "Gayrimüslim" tabiri ile de Ermeni, Süryani, Nesturi, Rum, Yahudi vd. zümreler kastedilmiştir. Bazen de etnik gruplar taşıdıkları kavmi isimleriyle anılmakla birlikte, "Osmanlı" üst kimliğiyle tanımlandıkları da olmuştur.

Bu bağlamda, Osmanlı döneminin resmi ve gayri resmi kaynaklarında Zazalar umumiyetle “Müslim”, “Ehli Sünnet”, “Kızılbaş” veya aşiret ya da yer/bölge isimleriyle anılmışlardır. Bununla birlikte, bazen de “Zaza” ismi kullanılmıştır. Ayrıca, yukarıda da ifade edildiği üzere, Zazalar bazen de yanlış olarak “Kürt” diye nitelendirilmişlerdir.

Söz konusu “Kürt” tanımlaması, elbette sadece Zazalara mahsus birşey değildir. Türkmen ve Arap kökenli kimi aşiret ve kabileler de “Kürt” diye anılmaktan kurtulamamışlardır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin Osmanlı İmparatorluğu’nun sınırları içine alındığı 16. yüzyılın başından itibaren, İdrisi Bitlisi ve daha sonra Şeref Han gibi Kürt tarihçilerinin tüm bölgeyi “Kürdistan” diye adlandırmaları sonrasında, Evliya Çelebi, Hoca Sadettin ve daha birçok Osmanlı tarihçisi veya görevlisi, bölge nüfusunu tanımlarken “Kürt” kelimesini kullanmışlardır.(3) Halbuki “Kürdistan” diye bilinen eyalet, Selçuklu Sultanı Sancar (1086-1157) zamanında teşkil edilmiş olup, İran sınırları iççinde ve dar bir alandaydı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerini kapsamıyordu.(4)

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşayan Rum, Süryani, Nesturi gibi “Gayrimüslim” etnik grupların tümünün bazı Osmanlı belgelerinde “cemaat-i Eramine” [Ermeniler cemaati] veya sadece “Eramine” şeklinde kaydedilmesi de bir başka yanlış örnektir.(5) Hatta Polonyalı Simeon de seyahatnamesinde, Ermeni olmadıkları halde, diğer bütün Gayrimüslimlerin Ermeni olarak adlandırıldıklarını yazmaktadır.(6) Etnik ayırım yapılmadan, bugün bile Doğu Anadolu’da, Zazalar yöredeki Hıristiyan aileler için “Armini”, Kürtler ise “Fille” tabirini kullanmaktadırlar. Bu hususun en canlı tanığı ve bu satırların yazarı olarak, çocukluğumda ailemin ve çevremın “Armini” [Ermeni] diye tanımladıkları mahallemizin civarındaki Hıristiyan ailelerin, aslında “Süryani” olduklarını yıllar sonra bu konulara merak sarınca öğrendim.

Bu itibarla, bazı kayıtlarda Zazaların “Kürt” diye anılmaları, onların gerçekte Kürt olduklarını göstermez. Şurada burada ısrarla “Osmanlı döneminde Zazaların Kürt kabul edildiği”ni iddia edip, bunu yegane hakikat diye ileri süren kişilere karşı, birkaç resmi kaynaktan bahsetmek ve bunlardan alıntılar yapmak suretiyle, Osmanlı döneminde Zazaların Kürtlerden ayrı değerlendirildiğini gösteren belgelerin de mevcut bulunduğunu ortaya koyarak, iddia sahiplerinin ne kadar yanıltıldıklarını veya yanıltıldıklarını kanıtlamaya çalışacağız.

“Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Sivas Ahkam Defteri” kayıtlarına göre, Divriği Kadısı Mevlana Abdullatif tarafından 1744 yılında, bölgede cereyan eden bazı adlı vak’alarla ilgili olarak merkezi yönetimin bulunduğu İstanbul’a gönderilen bir mektuba cevaben, İstanbul’dan yazılan bir fermanla şöyle denilmektedir:

“Malatya ve Sivas kadılarına ve Sivas Rakka mütesellimlerine ve Malatya ve (...) voyvodalarına hüküm ki:

Kidvetü’l-Kuzat ve’l-hükkam Divriği Kadisi Mevlana Abdüllatif zide fazluhu südde-i saadetime mektub gönderüb Malatya civarında vaki Kürne Kürecik EKRADI [KÜRT] ihtiyarları olan Asaf Subasi’nin oğlu Sivas toprağında Bolucan nam beldede gest ü güzar eder iken ahar kutta-i tarik eşkiyası mezburu katl ve at ve esvabını garet ve yanında olan kendi adamları firar ile mezbur Asaf’a varub, ‘oğlunu Divriği toprağından mahall-i ma’reke kurbünde Hamo nam memlehanın ZAZA tabir olunan ameleleri katl eyledi ve atı ve esvabı Divriği’de sakın memleha eminlerindedir’ deyü su-i zan ve iftira ile haber verüb memleha-yi mezbur eminleri öteden berü ayan ve ayanzade ve ehl-i irz ve dindar ve perhizkar olub ve bu güna iş kendilerinden ve ittibalarşndan zuhur ve vaki olmuş değil iken mücerred garaz-i nefsanî ve icra-yi melanet icün mezbur Asaf, adet-i EKRAD ve ayin-i na-meşurları olan etraf ve civarlarında olan eşkiya-yi EKRAD’a istimdat ve kara bayrak gönderüb mezbur Asaf Kethüda ve Mahmud Kethüda ve Şötüklü Ahmed Ağa ve oğlu Hasan Ağa ve Şötüklü Kör Mehmed ve Semekli ve Yacoza(?) ve Gelgeleli Yusuf oğlu Göçer Simay uşakları ile oğlu Camük, Oruç oğlu Musa ve Perik oğlu Mustafa ve Göçer oğlu ve Elgaffar ve Diricanlı Molla Yusuf ve oğlu Yusuf ve oğlu Veli Hasan ve Arhudlu Kör Mehmed oğlu ve Şevkafyun oğlu Uğurluoğlu’nun yeğeni Kasım, Parhıganlı Bölükbaşıoğlu Hasan demekle maruf şakiler, beş altı yüz süvari ve piyade malumü’l-esami haşerati başlarına cem’ ve 1157 [1744] senesinde ve mah-i Ramazan-i şerifde kuralarına varub rastgeldiklerini soyub emval ve erzaklarını nehb ü garet ederek (...)”

Fermanın devamı, eşkiyaların kasaba ve köyleri talan etmeleri ile ilgili olduğundan dolayı buraya alınmaya gerek görülmemiştir. Söz konusu ferman, bugünkü Türkçe ile özetle şöyledir:

“Malatya Sancağındaki Kürne Kürecik ihtiyarı EKRAD [KÜRT] Asaf’ın oğlu, Bolucan’da yol kesen eşkiyalarca öldürülerek at ve elbisesi gaspedilmiş, kaçan yakınları ise Asaf’a gidip iftira ile oğlunun Divriği toprağında Hamo tuzlasında çalışan ZAZA işçilerince öldürüldüğünü, at ve elbisesinin ise Divriği’de, Tuzla emininde olduğunu söylemişlerdir. Asaf, EKRAD adeti uyarınca çevredeki EKRAD çetelerine kara bayrak gönderip yardım istemiştir. Başta Asaf olmak üzere, Mahmud Kethüda, şötüklü Ahmed, Kör Mehmed (...) isimli şakiler ve daha birçokları, beş altı yüz süvari ve piyade ile 1744 yılı Ramazan ayında Divriği köylerine baskınlar yapmaya başlamış, mal ve erzaklarını talan etmişlerdir.(...)”(7)

Yukarıdaki resmi fermanla çok açık bir şekilde Zazalar ile Kürtler arasında kesin bir ayırımın yapıldığı görülmektedir. Fermanla geçen “Zaza tabir olunan ameleler” haricinde, başka belgelerde Sivas/Divriği bölgesinde (18.yüzyılda) bir “Zaza oymağı”nın yerleşik bulunduğunu, ayrıca yöredeki derebeylerinden birinin isminin “Zazan Hüseyin” olduğunu da tespit etmekteyiz.(8)

Alıntı yaptığımız fermanda Kürtler için “Ekrad” sözcüğü kullanılmıştır. Osmanlı döneminde Ehmedé Xani (d.1651-...) gibi bazı Kürt yazarlarının da Arapça kökenli olan “Ekrad” kelimesini Kürt ismi karşılığında kullandıkları bilinmektedir.(9) Bazı belgelerde “Ekrad” ismi Zaza aşiretleri için de kullanılmıştır. Örneğin, Diyarbakir Eyaleti’nde yerleşik olduğu belirtilen Zaza isimli aşiret, “Ekrad Taifesinden” gösterilmiştir.(10) Ancak buradaki “Ekrad Taifesi” ifadesi, etnik anlamda “Kürt Taifesi” anlamına alınmamalıdır. Zira yukarıdaki fermanda “Zaza” ve “Ekrad” isimlerinin ayrı ayrı yazılmış olması ve birbirlerine rakip gösterilmesi, onların farklı etnik kimlikler taşıdıklarını ortaya koymaktadır. “Ekrad” ismi bazen kırsal kesimde yaşayan konar-göçerler için de kullanılmıştır. Bazı belgelerde rastlanılan “Ekrad-i Türkmenan” veya “Türkman-i Ekrad” tabirleri de bunu teyit eder niteliktedir.(11) Bu nedenle, Hollandalı sosyolog Martin van Bruinessen’in; “Ortaçağ Arap yazarları ‘Arap Kürtler’ [El-Ekrad’ül-‘Erebiyye] gibi etiketleri bugünkü etnik açıdan tanımlanan Kürtlerle hiçbir ilgisi görülmeyen göçebe gruplar için kullanırlardı”(12) şeklindeki sözleri konuya önemli ölçüde açıklık getirmektedir.

Osmanlı resmi kaynaklarından biri olan “Salname-i Diyarbakir” [Diyarbakir Yıllığı] isimli eserlerde, Diyarbakir’in etnik yapısına dair şu bilgilere yer verildiğini görüyoruz:

“Diyarbakir bir Osmanlı memleketidir. Çünkü ahalişi umumen Saltanat-i Seniyye’nin te’ali ve temadi-i san u sevketi arzu-yi ciddisiyle mütehasis bulunuyorlar. Dahil-i vilayette Türk, Arap, Kürd, Ermeni, Süryani, Zaza lisanları müsta’mel olmakla [kullanılmakla] beraber en ziyade sayı olan lisan, lisan-i letafet-resan-i Osmani’dir.” (Salname-i Diyarbakir, Sene 1312, 1315, 1316)

“Ergani Madeni kasabası, sancağının vasatında bulunup Çermik, Palu, Siverek kazalarını ve yedi müdürlük merkeziyle yirmi altı nevahiyi [nahiye] şamil olarak livayı teşkil eder. (...) Mülhak kasabalar ahalişi Türkçe tekellüm [konuşma] edip kurada [köylerde] bulunanlar Kürdçe, Zazaca söyleşirler ve ekserisi Türkçe de bilirler.” (Salname-i Diyarbakir, Sene 1301, 1302, 1308)

Söz konusu yıllıkların yeni baskısı Diyarbakir Büyükşehir Belediyesi tarafından 5 cilt halinde yapılmıştır. Kürt ve Zaza’nın birbirine karıştırılmadığını, dillerinin de “lehçe-şive” değil, LİSAN (dil) olarak ayrı ayrı kaydedildiğini bu kaynakta da çok net bir şekilde görmekteyiz.(13)

Osmanlı resmi kaynakları dışında, Osmanlı döneminin birçok yazar ve şairinin eserlerinde de Zaza ve Kürt isimlerinin ayrı ayrı yad edildiğine şahit olmaktadır. Bu konuda da birkaç örnek vermek istiyoruz:

15.yüzyıl Alevi ozanlarından Kaygusuz Abdal, bazı şiirlerinde Rum, Moğol, Arap, Türkmen, Kürt, Zaza, Abaza, Gürcü vb. halkların isimlerini zikretmiştir. Ozanın söz konusu hususa ilişkin iki dördlüğünü aşağıya aktarıyoruz:

“Soğanı, arpa ekmeğini Kürd’e ver,
Öğünü odur, o onu yahşi (güzel) yer,
Türkmen’e ver yahni ile burmayı,
Arab’ın önüne döktür hurmayı”

“Eğer bu sene çıkar isem yaza,
Toplayım bir parça Gürcü, Abaza,
Elime geçerse on kadar Zaza,
Yolar sakalını kavlak satarım.”(14)

İstanbul’da, 1908 yılında Kıbrıslı Derviş Vahdeti tarafından yayınlanan Volkan gazetesinin 1.sayısındaki “Nutuk” başlıklı yazıda; “Yemen’de, Hicaz’da, Arabistan’da, Beyne’n-Nehreyn’de [Mezopotamya], Arnavutluk’ta Kanun-i Esasi harfiyyen tatbik olunacak, aşiretler, derebeylikler ortadan kaldırılacak, çadır altında olanlar iskan ettirilecek. Türk, Arap, Kürd, Zaza, Cerkes, Laz, Gürcü, Arnavut, Bosnak, Ermeni, Rum, Bulgar, Ulah, Dürzi, Süryani, Keldani, İbrani, Osmanlı olduğunu tanyacak..”(15) hususları yer almaktadır.

Derviş Vahdeti, anılan yazısının başında; “Menfam [sürgün yeri] olan Diyarbakir’den avdet [dönüş] ve memleketim olan Kıbrıs’a muvasalat [varma, ulaşma] ettiğim güne müsadif [tesadüf eden] bir hürriyet donanma gecesi taraf-i acizanemden irad olunan [okunan] nutuktur” hususunu belirtmektedir. Bu küçük ayrıntıdan, Derviş Vahdeti’nin sürgüne gönderildiği Diyarbakir’de kaldığı süre içerisinde Zazalar ile Kürtleri yakından tanıma imkanı bulduğu ve onları tetkik ederek farklılıklarını tespit ettiği sonucunu çıkarıyoruz.

Aynı gazetenin 41. sayısında da, yine Derviş Vahdeti imzalı “Din-Kavmiyet” başlıklı yazıda; “Asya, Avrupa, Afrika-yi Osmani’de bulunan Arap, Türk, Kürd, Buti, Zaza, Çerkes, Gürcü, Laz, Arnavud, Boşnak, akvam-i İslamiyesi [İslam kavimleri] gibi..”(16) ifadelerine yer verilmiştir. Bu örnekte de görüldüğü üzere, Kürt ve Zaza isimleri ayrı ayrı zikredilerek, iki farklı kavim olarak gösterilmiştir.

Öte yandan, Osmanlı dönemi Ermeni kaynaklarında da aynı gerçek net bir şekilde ifade edilmektedir. 1878 yılında Berlin’de düzenlenen Berlin Konferansı’na “Osmanlı Ermenileri Temsilciler Heyeti, Baş Episkopos Hrimyan [eski Ermeni Patriği] ve

Horen Narbey [Beşiktaş Baş Episkoposu]’ın imzaları ile 25 Haziran 1878 tarihinde, konferansa “Osmanlı Ermenistanı”nın bir proje sunulmuş, projeye ekli olarak bir de “Osmanlı Ermenistanı”nın etnik durumu ve nüfusunu gösteren istatistikî bilgiler verilmiştir. Projede, “Nüfusun Çeşitli Irklara Göre Taksimi” başlığının altında, bölgede yerleşik buldukları bildirilen IRK’ların isimleri şöyle sıralanmıştır: 1. Ermeni, 2. Türk, 3. Göçebe Kürt, 4. Özel dilleri olan Zazalar, 5. Güneşe tapan, büyük kısmı göçebe Yezidiler, 6. Göçebe Cingeneler, 7. Rum ve Yahudi, 8. Asuri. Aynı proje kapsamındaki bir başka çizelgede de, bölgedeki etnik yapı; “Ermeni, Türk, Kürt, Rum, Asuri, Zaza, Yezidi” şeklinde verilmiştir.(17)

Osmanlı Padişahı 2.Abdülhamid zamanında ve onun ismine izafeten 1891 yılında teşkil edilen “Hamidiye Hafif Süvari Alayları”nın tümünün Kürt aşiretlerinden oluşturulduğu, Alevi ve Sünni Zaza aşiretlerinden hiç birinin söz konusu alaylara dahil edilmediği bir gerçektir.(18) Örneğin, Varto’da Kürtçe konuşan Cibran aşireti Hamidiye Alaylarına alınırken, Zazaca konuşan Hormek ve Lolan aşiretleri alınmamıştır.(19) Keza Urfa-Viraneşir-Siverek yöresinde yerleşik olan Barazi, Milli ve Karakeçili isimli Kürt aşiretlerinden alaylar teşkil edilirken, Siverek’teki Bucak, Qerexan, Qirwar vb. Zaza aşiretleri dikkate alınmamıştır.(20) Hamidiye Alayları konusu, Kürt ve Zaza kimlikleri bağlamında üzerinde ayrı bir çalışma gerektirecek kadar ehemmiyetlidir.

Osmanlı döneminde, medrese eğitimlerini tamamlamalarını müteakip Diyarbakır, Lice, Siverek, vs. gibi Zaza muhitlerinde müftülük görevlerinde bulunan Yusuf Sami Efendi, Mela Ehmedî Xasî Efendi, Osman Babî Efendi gibi Zaza din alimlerinin, resmi dil olan Osmanlıca ile o dönemin din ve edebiyat dili olan Arapça ve Farsça’yı mükemmel derecede bilmelerine ve Kürtçe’yi de konuşup yazabilmelerine rağmen, kaleme aldıkları ve birer nüshaları arşivimizde bulunan kitaplarında ana dilleri olan Zazaca’yı kullanmaları, üzerinde önemle durulması gereken bir husustur. Özellikle Xasî’nin “Mewlid-i Nebî”sinin girişinde, kitabın “ZAZA LiSANI” (Zaza dili) ile yazıldığını belirtmesi, yine Xasî’nin Osmanlı makamlarına kendi el yazısı ile kaleme alıp gönderdiği bir belgede yer alan; “Arapça, Türkçe, Kürdçe, Zazaca tekellüm ve ketebet [konuşup yazma] ederim” şeklindeki ifadesinde, Zazaca ile Kürtçe’yi ayrı ayrı yazmasının anlamı büyüktür. Bu ayrıntı, Osmanlı döneminin Zaza aydınlarında, Arap, Türk, Kürt kimliklerine karşı, ayrı bir “Zaza kimliği” bilincinin mevcudiyetine delalet etmektedir.

Sonuç itibarıyla, birkaç yüzyıllık Osmanlı döneminin kimi resmi ve gayri resmi kaynaklarında bile Kürtler ve Zazalar iki ayrı halk olarak belirtilirken, onların dilleri de Kürtçe ve Zazaca olarak ayrı ayrı ifade edilirken, içinde bulunduğumuz 2005 yılında, bazı şövenist unsurlarla dayatılmaya çalışılan başka kimlikleri kayıtsız şartsız kabullenmeleri istenen Zazaların maruz kaldıkları baskıcı muamele, tek kelime ile ibret vericidir.

Dipnotları:

- (1) 1965 Genel Nüfus Sayımı, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1965, s.184-187.
- (2) Ali Tayyar Önder, Türkiye’nin Etnik Yapısı, Ankara 1998, s.111.
- (3) Martin van Bruinessen, Kürtlük, Türklük, Alevilik, Etnik ve Dinsel Kimlik Mücadeleleri, İstanbul 1999, s.59.
- (4) V.Minorsky-Th.Bois-D.N.MacKenzie, Kürtler-Kürdistan, İstanbul 1996, s.13.
- (5) Mehmet Ali Ünal, XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566), Ankara 1989, s.63.
- (6) Hrand Andreasyan, Polonyalı Simeon’un Seyahatnamesi (1608-1619), İstanbul 1964, s.89.
- (7) Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Sivas Ahkam Defteri, No:1, s.232 (1.Hüküm); zikreden: Necdet Sakaoğlu, Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998, s.33, 296, 297.
- (8) Necdet Sakaoğlu, a.g.e., s.51, 55.
- (9) Ehmedî Xanî, Mem u Zin (Hazırlayan: M.Emin Bozarslan), İstanbul 1975, s.58-61, 80, 81, 507.
- (10) Cevdet Türkay, Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar, İstanbul 1979, s.168.
- (11) Yusuf Halacoğlu, Osmanlı Belgelerine Göre Türk-Etrak, Kürd-Ekrad Kelimeleri Üzerine Bir Değerlendirme, Ankara 1996, s.5 vd.; Martin van Bruinessen, a.g.e., s.69.
- (12) Martin van Bruinessen, a.g.e., s.71.
- (13) Diyarbakır Salnameleri, 1286-1323[1869-1905], 5 cilt, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 1999; Cilt:3, s.245, 345; Cilt:4, s.66, 165, 270, 362; Cilt:5, s.84.
- (14) Cihat Kar, “Zaza Adı ve Kaygusuz Abdal”, Piya Dergisi, Amor/Sayı: 4, Payızopeyén 1988, s.20-23; ayrıca bkz. Cahit Öztelli, Bektaşî Gülleri, Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi, İstanbul 1973, s.334, 410; Abdurrahman Güzel, Kaygusuz Abdal, Ankara 1981, s.87.
- (15) Volkan Gazetesi, Sayı: 1, 28 Tesrinisani 1324 [11 Aralık 1908], s.4.
- (16) Volkan Gazetesi, Sayı: 41, 28 Kanunisani 1324 [10 Subat 1909], s.1.
- (17) Armenia Gazetesi, Sayı: 3, İstanbul 1890; Esat Uras, Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi, Ankara 1950, s.230-231; bkz. H.Şelîc, “Doğu Anadolu’nun Etnik Yapısı ve Zazalar”, Raşîye Dergisi, Amor/Sayı:7, 1992, s.6.
- (18) H.Şelîc, “Alevi ve Sünni Zazalarda Birliktelik Anlayışı”, Raşîye Dergisi, Sayı/Amor: 9, 1995, s.6.
- (19) M.Şerîf Fırat, Dogu İlleri ve Varto Tarihi, 3.Baskı, Ankara 1970, s.144 vd.
- (20) Bayram Kodaman, Sultan II. Abdulhamid Devri Doğu Anadolu Politikası, Ankara 1987, s.54-55.

LEJÉ BER U DEWAN VIRADÈ

Ferhat PAK

Roj çiniyoki ma peynéhesiyé, cayéndé Welat`té madı lej nébiyo ew kes niyameyo kıšten.

Talihé ma Zaza/Dimiliya siyayo, kes vano qay Homa(Heq, Ella) cılı xo ma bııra anto, coka zi çı xırabey esto oyo yeno ma sere.

Qandé reyayen(xelesyayen)da Şehsi lej kerden karé insaney u camerdey niyo. merdimo camerd, qandé(serva,sebeta) reyayenda sardé xo lej keno.

Ma ney rind bizané ki, welaté ma azad u serbest nébo qetiilen maré erd u azmini serdı rihatey çiniyo.

Wa hırg kes rojé né çiyano sero bifikiryo, peyniya cı sebena, wa ob xo keraré xo bıdo.

Fına né rojara Çermug u Soreg`di Dimiliya miyandı lej vijiya u çend merdimi bileheqra bila sebeb amey kıšten. Zek ma zané heta nıka çıhar merdimi merdı ew hendna merdimi zi dirbeta gıranra éyé néwesxanadı.

Lejé ki Welat`té ma vijiyené; péro ya kergan sero, ya eraba sero, yan zi lejé qeçekan seroyo.

Qandé Homay vajé; qandé né çıyan merdim kıšten guna niyo? No hal u dejgeyé ma verina winayo ew ewro zi diwam keno.

Welat`té ma Zaza/Dimiliyandı en ezbeta gırd Heciyan(Bucagıj) u Xidiran(Kırwarij). Belkina leji ina kalık u kalıkandı cıra heta ewro dıwam kerd u lejé Bucagıj u Kırwarijandı seyena insan ameyo kıšten. Behdé 12 iloniya 1980 iya tepya né xo miyand fikiriyay kı no lej lejédo insani niyo ew bilaheq bila sebeb insani yené kıšten.

Ew pilé né ezbetan ameyi pé het u omış biyi. Kéfé ma pérénan amekı eşiré ma omış biyé ew néya tepya zey birarana péjewbinidi şiré u béré. Gerek eşiré Zazaya péro miyabeyndi xodi lejé eşiri viradé ew qandé serbesteya milleta zazaya ew Zuwandé Zazaya lej bıkeré, paştı bıdéd, qeyret bıkeré ew paşgırey bıkeré. Gerek hırg merdim no xusudı mesuleyeteya xo bizano ew péro çıyan biyaro xo viri.

Çi sebeb ki né rojanra mayé vinené kı, saré ma hevna né aqılyayo ew lejé eşıra dıwam keno.

Sifte Dewa Çermugı Xeybiyandı lej vijiya u 7 merdimi rojé miyandı kışyay ew nezdiyé des merdimi zi leji miyand biyé dirbetin. Né péro zi dezayané pé u xal u héganané pé biy. Né lejira kam u kaman nehf diy, kam zırar di?

Ma sené bı mesela gırd kerdenra vajé; zıraro gırd né ezbeti u ew péro mileta Zazaya u dahway şardé ma di. Kami qezenc kerdı? ma sené vajéki, hukmatı Tirkan qezenc kerd. Ciçiré hukmaté Tirk qezenc kerd? çımki; é néwazené zazaya miyandı sukunet bıbo ew piya bıdéd bigiré, ew é wazené kı, tım u tım şaré Zazayan ew Welaté Zazayan

- bindestéyda inandı bo, ew zey koleyena inaré xızmet bıkeré. Ma no babeta dıwam bıkeré se, qetina rojé welatéd madı sukunetey u rihatey nına.

Roşnberé Zazayan(Dimliya) no gırwedı sujdari

Henday teşqeley u mesqeleyi bené, hendayé merdimi kışyené, kesira veng u hesé névijiyéno, ew keso no xusudı fikré xo névano.

1- Dewda Diyarbekir`id miyabeyndé Zaza u Kırdasan nezdiyé dıdı seriyo lejo beno.(Piya forumdı no xusudı ilan viziya)

2- Dewandé Çermug`ıra Xeybiyan`dı dewijan miyandı lej vijiya 7 merdimi kışyay ew hendına merdimi bı dirbetini.

3- Miyabené Sureg (Siverek) u Çermug`id Zazayan xo miyandı lej kerd, 3 é merdimi kışyay, hendına merdimi biyé dirbetin.

Fına zi veng u hesé roşberan u hereketandé ma çinyo. Çinyo çımki né çiyé werdiyé, éb xozi merdimi gırdı çiyéndo werdiya mesqul biyayen, fıkr beyan kerden karé ina niyo. Axo, axo..... Gerekı welatıd més bıvızo se, ma zi tiyadı peyhesisyayıştı fikré xo belikem ew vengé xo bıkımmı berz...

Merdimo roşnber heq u huqúké şardé xo mıdehfe keno, inaré raya raştey misneno. Zek mara aseno roşberané ma bé qeybet çiyé nékené u diha eşkere wajimse, weynené kef u dewrandé xo. Gerek ma qeraré xo çiyé sero bıdım!! ya fedekarey qandé millet, yan zi reyayena şehsi. Ez zana tavn imbazidé mara bıqehriyé ew maré belkina nengi bıçiné. Kam sevano va vazo, çıçı raştose madé ey vaje u binuşné, çımki no wexté vınderdışı niyo, wexté peygoşı kerdışı niyo, çımki no péro tewelıté mayo. Millet xapeynayen roşberay niyo ew nébenozı. Demeyé Rosberan miyandı kongre bı ew ilané Kongreyé Milleté zazayan ilan bı. Labré eyrazi xeber çiniyo, vengé hesé cı finéd birriya. Gerek merdim tavn wayiré qısandé xobo ew peydi qısandé xodi vındero, zek pilané ma vato; ``Loxmeyo gırd bur, qıseyo gırd mek``.

Zek mara aseno bé ciddiyeta karé milli gamé ravey néşino. Hırg kes ame qongredı zey bilbiliya zanayışé xo ard zuwan, milletiré wesfané xo da, labré dima zi, ew programı serdı bı derg u xoré rakewet, qay kewto xewleley u sukunetey miyan. Haho, haho...

Zek ju deyréd vajiyo `` tiya Muşo, raya cı werrazo, ok şino nino, eceb no çi dezgeyo`` Emeleya insanandé ma, né merdımandé winayınaré némendo. Gereki mesela Zazaya insiyatifté merdımé winayınara bivijyo.

No girwed xetay, kemaney u gunayé ma zi bolo kı, kam maré dıdı qıseyi şirin u weş keno , ma bé dışmis biyayena goş nanım qısandé inan u fikrandé cı dima şımım. Ez nêwazana namedé kesiya qısey bıkerä, labré namedé xoya qısey bıkeräse, emeleya mı né merdımandé winayırıré némendo. Hırg zanaye, wazené wa pefosor bo, wazeno wa nuştox bo, labré çiçi benose, wa xoré o bıbo, no demax niyo kı, o hırg çi zano ew raştan dıma şino. Tarixé ma bol merdimi winayini diyi, sardé xoré ew insanandé xoré ixanetey kerda.

Tayn roşnberané ma bolkınané cı, heta nıka bé qıseyó xukande, (heyal) çiyé nékerdo, coka zi gami merhaleyi zi ravey néşıyo. Omudé ma oyokı ewrora tepya roşnberé ma no sıstılıstey(pasifistey) vıradé ew dest çekeré girwedé sardé ma u mudahaley né lejan bıkeré ew dahkaya milliyey bıkeré u wahiré xo destgırotena(insiyatifi) sardé ma bé. Saré Zazayan surukta serbestey bındı bıyaro péser u piyabestına cı virazo.

Lejdé véşandiyey ew xukandıré beso, dehkada şardé Zazayandı ma péro béré péser

Ewro welaté ma bındesto, dışmené ma zengineya welaté ma tırené xoré bené u talan kené. Welat`té ma, tar u mar kené, insanané ma kışené, miyabeyndı şardé madı fitneyey u fésatey kené, ew mıleta ma verdané péyo u durira temaşeya cı kené ew zerya xo kené şa.

Bı raştaya çi hazar babeta def u dolabı şardé Zazaya sero çarneyeno. Cayéra Tirki bındesteya ma vazené, cayéra éké kı, Kurdey kené şaré ma xo sero hesabnené ew wazené dalevéreyéna şaré ma bıqediné ew xoré qurban bıkeré. Dıha beso heta çi wext madé hewnıdı bé u çımané xo né çıyanré bıgıré. Wa mıletta ma zi erdé xo sero serbest u hırbo. Wa zuwané ma nébo zuwané keyan , bıbo zuwané mekteban u dıwélan. Miyaniki u binikiya dehka ray néşına ew seré xo négena.

Roşnberé Zazaya quweté xo bıkeré jew

Roj rojé vınderden niyo, roj rojé fedakarey u millet péser arédayeno. Ma saré xo rayda milliyey bındı bıyaré péser u heme dıwélandı heq u huquqé cı mudahfa bıkeré. Ewro mayé vınené kı şaré ma vınbıyayen seroyo, mıletta ma roj bi roj péra kewna duri u mıletta ma mıletandé bınan miyandı heleyéna u bena vıni. Ek jew merdim zeredi cı dı nıxteyé eşqé welat esto se , gerek né çıyaré misahde nédo. War u wariyaté xo no çıyandé erciyayandı bıdo. Çım kı, peyniya né girwiydi serbestey u xoserbiyayın esta.

Ey toriné Seyh Seid u Seyid Rıza`yan, Welat u Zuwané xo xo vıra mekeré!
Bé qaxu bé xem mebél!

Saré ma u Zuwané mayo beno vıni, jew tarıxo wertere hawadeyeno!

Roj rojé qeçkekey u lejë qehwan u kuçan niyo!

Quwet u huneré xo rayda reyayenda sard`e xod feda bıkeré.

Erezyon u hegemonyayé Tırkan u Kırdasan xo sera hewadé, bı serre berzeya bıbé wayıré u temsilkaré welat`té xo!

Gıraneya pısey xo sera hewadé, hewndo xorıra xo hesiyé ayabé!

Tarixé ma Zazayan bıyaré xo çıman ver u kayandé zılmkaran meyeré.

Wa weşbo Welaté ma

Wa weşbo Serbestey u xoserbiyayıney

**Çıme ri wahar bivêci,
têna meverdı.
Tı çıme têna verdi
tı zi têna muneni.**

WELAT DE CÊRAYÎSÊ MI

Ez emser 03.05.2005 de welat de biyane. Usar bi herca la u gewer bi. Dar u ber pur kerdî bi ra, taê daru ki vere puri çiçeg day bi.

Uncia deşt u cerdu, kaşi u tiru ra vas bibe têra, dime raki vazo ke çiçegê xo esto, ineki çiçeg day bi.

Mî emser Erzingan de Poğık, So hêrnayi bol bol werdi. Dewa xodeki şire kasu, Marsingi, Kengeri werdi. Sımara sevaji; zaf ki weş bi.

Mî dî kilo u nêrnîbeşi, dî kilo u nêrnî Poğık, dî kilo u nêrnî So ard Almanîa. Wanê mî, Bîra mî, çê vîsturanê mîn u taê albazu ra pia ma xore werdi. Hama şîrîki xona nevaciay bi.

Dewanê welat de genci çînê, ju tek teyna camordî juki kokımı dewu derê. Uncia dewanê welat de deyraoşîa (Karadeniz)ra laji u tırki yenê zıgû nane ro.

Khurri koy gurete male xo anê. İyeke halê xo rîndo, yanki muxtarê; peru cênê, sarê tever anê, sare sarê xore kenê bela.

Ez hatan Mamîkiye, Xarpêt u Meladîa şîyane. Ebe vatena mordemanê ucayi, Xarpêt de sede şeşt mordem sarê mao. Yani sede şeşt zunê ma vacino.

Xarpêt de mordemê ke mî di, î vanê; Çewlîg de Kurri biye pîr, pêro khurê Merdîni amo, kuto cî. Uncia „Kovancılar“ de lete kur amo kuto cî.

Î mordemu vat: Khurri ebe becika partîyanê xuyo ebe destegê dîgela ra yenê. Welatê ma istîla kenê. Xora zaf Khurr amo kuto Erzingan. Dewa de Erzingani „Akyüz“ sede heştay Khurro. Zerre çarşîye Erzingan deki zaf kutê cî.

Dewa Almeliya civze roşîa Khurru. Dewa Sanse kira ra da dine. Yemê Terzani de lewe dewa Qarxîne mozra esta uncia inê hêrna.

Yemê Manse de xeyle dawê ma Khuri kute cî. Tırki xunde caê xora nevejîye hama sarê ma zaf şîyo, Tırkura dîmaki Khurri ucay de biye pîr.

Nîake şero, nejdiye des seri ra tepîa welatê made Khurr ma viarneno. Erganiye ra (lewe Amedî ra) mordemê Mamîkiye de gurîno. Ebe xo şeşt(60) serre dero.

Mî dira pers kerd, Erganiye de çıxaê mordem na zun qesey keno? İki mîra vat 15- 20 serre ra raverî zunê ma veşeri bi. Hama nîka kurdi biye jede. Khurriki zunê ma viarna. Nîka xora kou ra şarê ma mendo. Deşte inê gureta xover.

Eke dere Sanse(dere Balabanu) de ke nîsenîme arebe sarê ma zaferî Tırki, tene senîk Zazaki qesey kenê. Genci corî zunê xo veyn nekenê. Taê xora nezanê. Sîma domanu xu vîra bîkerê, çîke Zazaki corî domanu/qîçeka nemusnenê. Na zun domanu nemusnene ke îki na zun veyn bîkerê.

Erzingan de Alanga Gênim (Buğday Maydanı) de kokımı zunê ma veyn kenê. Qewanê ucay de zunê ma xeyle qesey beno. Şîyane Mamîkiye Postexane, Bîro Dovîj de, dî bayiye roznamau de, Nusxane otoboj de mî

Zazaki pers kerdene, yanki mî çî ke wastene, î mordemu dota zunê made mîra vatene. Ez 2000 de ki şî bi, hama keşî zunê mara mîde qesey nekerdene.

Yemê zuni ra Mamîkiye tene senîk vuriya. Hama xona xeyle kar esto.

Yemo serende mî vat; eke nîa şero, des seri ra dîma welatê ma de Khur ma viarneno, Khurriki Zazaki viarneno. Belka nîkaki viarno. Sarê maê Mamîkiye ra mî pers kerd ke sîma jederê yanki Khuri zafê, î hayre cî niye!!!

Hama sarê maê Erzıngani vano ke Erzıngan u qezanê Erzıngani de juki taê dewu de Khuri biye jede. Taê dewi xora pêro ine destderê.

Uncia mı otoboz de ju mordemo de kokım di, xanıma xu dewanê terzani ra biye.

Name Api Memed Özcan'o ebe xo heştay sere dero.

Ebe xo Qerekoçan de dewa Karseniye raê. Ded Memed vano: dewa ma 400 çêwo, belka tenena jedero.

Vano ma Pulemuriye ra dewa Hakis ra şıma uca. Ma pêro ju pêre rayme, ma Kılauşizime.

Ded Memed vano; Hakis de xona caê ma esto. Mordemê maki estê.

Ez şıyane dewa ma, hama uca xona na zun(Zazaki) qesey beno. Mı (Heyder) wast ke şerine Qerekoçan dewa Karsiniye,dide (ded Memedi de) bıvajine; key amê uca, na zun(Khurki) key muse?

Hama karê mı jede bi neşkiyane şerine uca. Mıde more telê di esto. Eke Mamkiye ra nasanê mara ke ju sono tey vajino, ez more teli danane cı.

Meladia de Şıxhesenu ra Baliu Khurki muse qesey kenê, Maraşt de çar dewe Karsanu estê vanê ma Pulêmuriye ra şime uca. İ ki Khurki muse u zun qesey kenê. Ez na geyim hatan Meladia şıyane. Mordemanê ucay ra mı pers kerd; İ vanê Meladia de se hazar sarê ma esto.

Genci zunê xo (Zazaki) rınd nezanê, hama alaqa xo rında. Eke roznama ke Erzıngan de ke vecıyo, kamiya ma u zunê maki raveri sono. Çıke gencu de hewes u haskerdena na zuni esta.

Munzur Haber zaf kêmi yena Erzıngan! çıke mordemo ke mı cıra pers kerd, i vat; xora seşt roznama sona Erzıngan. Çıke yemê dugele ra neverdina eskera bıroşio.

Mordemê ke Erzıngan ra sonê Khalan Miti de saê benê, eke Xarpêt ra ke yenê Khalan şındorê hurdimine seheru de uncia/fina saê benê.

Dugela tırki zuqane na çetiniye sarê mare vezena. Hatan key, yanki na ejati key qedine.

Zunê xore u kamia xore, endi her cade mordemi estê, erzenê xover. Herke sono benê jede.

Heyder Şahin

WELAT

*No Welat çı bé keso
Bé vengo bézi heso
Ahmaxaré vané, ``Heso``
Derdé ma maré beso*

*No Welat çı bé weyro
Koni dapıra meyro
Dışmeni ma dayé remro
Kerdé dıwéla peyro.*

*Remayış gorey teyro
Heqté curé çık o xeyro
Camerdina nina neyro
Namey nina mad béxeyro.*

*Remayış niyo reyayış
Ewna niyo heqı waştış
Ma fek akerd ina va, ``Hış``
Çı Zaza çı qise kerdış.*

Nustoğ: Enwer

Etnik Olarak Kürt Dilinin Rolü

David N. MACKENZIE

Hem Kürtlerin hem de Doğu Anadolu'nun Zaza diye bilinen halkının dilleri İran alt grubundan, giderek büyük Hint Avrupa dil ailesi içindedir. Bugün yerleşik oldukları yöreye atalarının ne zaman geldiği bilinmemektedir. Ancak bu geliş MS ilk bin yıldan sonra değil, mutlaka daha öncedir. Kürtlerin M.Ö. 4. yüzyılda Cizre dağları dolaylarında (Gazirt Ibn Umar) yerleşik olan ve genophon`un ordularına saldıran Carduchi`ler olduğuna ilişkin inanç tutarlı değildir. Çağdaş söyleşideki yumuşak benzerliğe karşın Carduchi`de ki (Kırd) ile Kurd o zamanki deyişiyile Kürt (rt) veya buna yakın bir söyleyişi arasında bir bağlantı olamaz.

Kürt adına ilk değinme olan (Polybius, Livy, Strabo) ve M.Ö. den başlayarak İranda Zagros dağları yakınlarında yerleşik paralı savaşçılar olarak adlarından söz edilen Curtii`lere (.....) bakmak gerekir. Bunları, bir bakıma, Medlere komşu olan ve o zamanlar Kuzey Batı İranda yaşayan bir kabile olarak düşünebiliriz. Bu karşılaştırmalı filolojinin dile, teorik bir `Eski Kürtçe`ye (1) getirdiği yorumla uyumlu görünmektedir.

Ancak Kürtçe hiç bir zaman tekil olmadığı gibi bugünde üç ana guruba ayrılmış durumdadır. Bu diyalektlerin kuzey ve merkez gurupları en birleşik görüntü veren ve en önemli olanlardır. Türkiyedeki tüm Kürt diyalektleri Kırmanci (Türkçe söyleyişte Kürmanci) ı bir olasılıkla `Medya Kürtçesi` anlamına gelebilecek bir ad olarak bilinen Kuzey grubu içine girmektedir. Bunlar, Irak ta Büyük Zap Suyunun güneyinde konuşulan (konuşanlarınca Sorani ya da `Kurdi pati` saf Kürtçe ` diye nitelendirilen orta Kürdistan diyalektlerinden bir çok ses, dilbilgisi ve leksikon (sözcük) özellikleri bakımından farklılık gösterirler.

Bu farklılıklar, Kürtlerin yaşadıkları orta bölgede zamanla şimdi Gorani olarak bilinen diğer bir İran dili konuşanlarını kuşatıp bir ölçüde asimile ettiği varsayımına bağlı olarak daha iyi açıklanabilir. Gorani bir bakıma Kürtçe denizi diyebileceğimiz orta dağlık alanlarda, adasal olarak bazı yerlerin hala geçerli konuşma dilidir, ve merkezi Kürtçenin onu Kürmanciden ayıran bu özellikleri Gorani etkisinde kalmış olmasıyla açıklanabilir. Bir olasılıkla bu varsayım, genellikle misken olarak bilinen ve kabile olmayan serfi türü orta Kürdistan köylüsünün kabile Kürtlerce de Goran olarak bilinen bazı kesimlerde olmaları gerçeğinden destek olmaktadır. Oysa ki bu ad bir çok değişik biçimde geçmektedir. (2)

Goran dili Zazacayla en yakın ilişkili olandır. Bu ad aslında bir yakıştırma, ve konuşmalarındaki z sesinin çokluğuna bağlı olarak Kürt komşularınca kendilerine takılmıştır. Onlar kendileri ve dili için Dimli adını kullanırlar. Yeterince açıklandığı gibi (3) Dimli Daylami den, yani Hazar Denizinin Güney batısının üst kesimlerindeki Gilan`ın Daylam yöresinden gelmektedir. Bu, giderek Zazaları köken olarak gene aynı bölgeden gelen Goran`a bağlar. (4)

Zaza dimli`lerin Hazardan gelerek o sıralar Kürtlerin yerleşik olduğu bölgelerin batısına yani şimdi yerleşik oldukları bölgeye rizksiz geçmiş olmaları olasılığı zayıf olduğuna göre başka bir varsayımı ele almak gerekmektedir. Bu, Zazaların bugün Kürdistanın kalbi olarak kabul edilen yerde, yani Van gölünün güney ve batısındaki topraklarda yaşadıkları ve kendilerinin ilerleyen Kürtlerce batıya yönelmeye zorlandıkları varsayımdır. Yerli Goran nüfusunun büyük ölçüde serfleştirildiği Merkezi Kürdistan gözden geçirildiğinde Kürtlerin yerleşik Zazaları tümüyle yerlerinden sürmedikleri görülmektedir. Her ne kadar güçler dengesi bölgedeki diğer halklar, özellikle Hristiyan Ermeniler ve Asurilerin varlığına bağlı olarak karmaşık olagelmışse, Kürdistan Türkiye parçasındaki kabile olmayan köylülüğün büyük bir kısmının Dimli konuşan pre ı Kürt bir İran nüfusundan gelmiş olması olasılık olmaktan ötedir. (a) (Türk boylarının daha sonraki yerinden etmeleri bu değiştirmek için hiçbirşey yapmayacaktır). Zaten durum böyle olsaydı, boyun eğmiş bu halk, üzerinde belirgin bir etki yapmış Kürmanci lehine kendi dilini terketmiş olacaktır.

.. Bibliyografya (Kaynakça):

- .. Christensen, A. Awroman ve Pawä dialektleri, Kopenhag 1921
- .. Edmonds, C.J. Kürtler, Türklük ve Araplar. Londra, 1957
- .. Mac Kenzie, D.N. Kürtçenin kökeni. Filolojik Toplumun Etkileşimi. 68ı 86, 1961
- .. Minorsky, V. Goranlar. BSOAS, 1. 75ı 103 (Londra üniversitesi) 1943.

(1) V. MacKenzie, 1961. Orada yapılan bir belirleme (s.74) `Medyana yorumlanabilecek bir özellik, yani hw`nın f`ye dönüşümü .. ` o gündün bu yana yanıtıcı olduğu kanıtlanmıştır. Oysa, özellikle Meyan`dan bilinen (ne yazıkki çok az biliniyor) şeylerle uyumlu olan hiçbir özelliği yok Kürtçenin, fakat onu oradan ayıran bazı şeylere bakarak Kürtçenin doğrudan Medyandan geldiğine ilişkin varsayımın hiçbir geçerli nedeni yoktur.

(2) Edmonds, 1957 : 12ı 42. V. Minorsky, 1943, 77 ff.

(3) V. Christensen, 1921: 8, quoting. F.C. Andreas.

(4) V. Minorsky, 1943. 86.

Not: (a) `olasılık olmaktan ötedir` derken ` ... artık bilinen bir gerçektir, kesindir ` anlamında düşünülmesi gerekir.

Bu yazı Roşna Feradi tarafından İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir. Piya dergisi başredaktörü, Rahmetli Ebubekir Pamukçu`nun arşivinden alınmıştır.

Türkler, Kürtler ve Zazalar

Xal Çelker

Türk halkının kimliği tartışılmıyor. Kürt halkının kimliği ise çabaları sonucu artık kabul görmüş bir olgu. Zazaların kimliğine gelince durum değişiyor. Bir yandan Türk milliyetçileri, diğer yandan da Kürt milliyetçileri Zazalar'ı kendilerinden sayıyorlar. Dolayısıyla dilleri olan Zazaca'yı da kendi dillerinin bir şivesi olarak görüyorlar.

Duruma bakılırsa halkın hafızası, yani halkın kendisini nasıl gördüğü, dilini nasıl tanımladığı, ya da kendi diliyle diğerleriyle iletişim kurup kurmadığı da kimsenin umurunda değil. Bilimsel çalışmaları da kimsenin umursadığı yok; herkes kendisine göre yorumlama yarışında. Düne nazaran globalleşen dünyamızda kültürel farklılıkların da bir önemi kalmamakta. Oysa bu konuyu aydınlatmak için yakın veya uzak tarihe bir göz atmak bile yetecektir. Her ne hikmetse Kürtler de, Türkler de kendilerinden saydıkları Zazalar'ı hazmedemeyip yok etmeye kalkışmışlar.

Amacım geçmişte yaşanan olumsuzlukları ön plana çıkararak halklar arasında kin ve nefret duygularını uyandırmak olmadığından, bu konulara fazla girmek istemiyorum. Fakat burada şunu belirtmekte yarar görüyorum.

Zazalar, özellikle aydınları, Kürt ve Türk olmadıklarını biliyorlar; dillerinin Kürtçe veya Türkçe olmadıklarını da. Yaşadıkları coğrafyanın bütünlüğünün de farkındalar. Zazalar, Anadolu ve Yukarı Mezopotamya'da ki halkların bir arada kardeşçe yaşamaları gerektiğinin de farkındalar. Bunun da ancak demokrasi ortamında mümkün olabileceğine inanıyorlar.

Günümüzde Türkiye olarak adlandırılan ülkenin sınırları içerisindeki bütün halkların ve azınlıkların bir arada yaşamaları barış, özgürlük ve eşitlik temelinde ve birbirlerini oldukları gibi kabul etmeleriyle mümkündür; yani her halkın veya azınlığın dilini serbestce konuşabileceği, kimliğini ve itikatını saklama gereği duymayacağı, kültürünü doyasıya yaşayabileceği, işkence, zulüm, kan ve barut kokusunun olmadığı, tabiyatın

korunduğu, kin ve nefretin yerini dostluk ve hoşgörünün aldığı bir ortamda.

Efendim! Cennette mi zannediyorum kendimi?

Hayır, hayır! Cennet ve cehennem işini inanan için diğer dünyaya bırakıyorum. Ben bu dünyadaki yaşamdan bahsediyorum. Ýstedğim çok şey değil ve en kolay ulaşılabilenidir.

Anlayamadım! Nasıl mı?

İstendiği takdirde yaşama geçirilebilir, çünkü bu sıraladıklarım sadece Zazalar'ın değil, tüm halkların çıkarlarına denk düştüğü için. Bunun için de kendimizi ancak bunları hayata geçirdiğimizde huzura kavuşabileceğimize inandırmamız gerekir. Buna kendimizi inandırdığımız takdirde nasılı zaten çözülmüş demektir. Kısacası şavaşa hayır barışa evet demekle, zulüme ve baskıya dur demekle, herkesi ve herşeyi olduğu gibi kabullenmekle olur.

Bunlar bizim hepimizin ortak çıkarları olduğuna göre neden bunları talep etmiyoruz?

Neden bu kadar doğal ve güzel istemlere karşı çıkanlara alet oluyoruz?

Neden savaş tüccar ve tellallerinin oyunlarına sürekli kanıyoruz?

Bizler şu noktaya dikkat etmek zorundayız. Bu topraklar üzerinde yaşayan halk ve azınlıklar birbirlerine muhtaçtırlar. Daha güzel ve daha rahat bir yaşam için hep beraber birarada yaşamak zorundadırlar. Bu yüzden hiç kimse parça parça coğrafyalar kurtarmaya, ya da ilhak edilmiş coğrafyaları elinde tutmaya çalışarak bir bütün olarak halkının huzurunu sağlamaya çalışmakla oyalanmasın. Bu kısa vadeli olarak mümkün olabilir, fakat sürekliliği olmaz. Bir yanımız kanarken, bir yanımız gülemez. Gülemez, çünkü Türk, Kürt ve Zaza halkları hangi sebeplerden dolayı olursa olsun Anadolu, Mezopotamya ve Kırmanc-Zaza Ülkesi'nin dört bir yanına dağılmıştır ve bir arada yaşamaktadırlar.

O halde barış, eşitlik ve hoşgörü için "yarın yanağından gayri hep beraber" diyelim.

Omêse hê mek 'şise duma mekuer.

Vatê vêrinun

VILIKA MA

Nüştoğ: M. ÇERMUG

*Vilka ma, rindeka ma
Lem namita, zeri dirbetina
Gila ci namyaya, şıkyaya
Bé qedr u kimet menda*

*Kam duşney ci ameyo
Pay kerdo, pay kerdo siyo
Vırnayo ge tiya, ge uja
Sêkur mendo, békes mendo*

*Ju vilékénda ma bı
Tık u tenya
Bé dost u bé kes
Dostra bol dısmené ci bı.*

*Ju vilékénda ma bı
Qıseyéndo weş,
desténdo germ
Rojédo hewl nédibi
Hırg çi antbı xo sine*

*Ju vilékénda ma bı
Bermiyé ci nébıryayé
Bé hál kewtbı, derman geyrayé
Nalina ci erd u azminra biyé vıla*

*Ju vilékénda ma bı
Pelısyabi, çılmısyabi
Ju merdémédo hewl u rınd
Zerya ci damış nébi,*

*Dest eşt kar u gırwedı ci
Vilaka ma rojra roj
Bı derg, bı şén
Lem bı lem bı kıho*

*Tersé ci néqedyabı
Xırabxori çoşmedé cid geyrayé
Sebeno vilika ma tenya meverdé
Çımandé tengara sitar keré*

Ser 4.3.1993 miyabeyndé Denimarka u swed trend nuşyayo.

QURBETEY ÇETINA

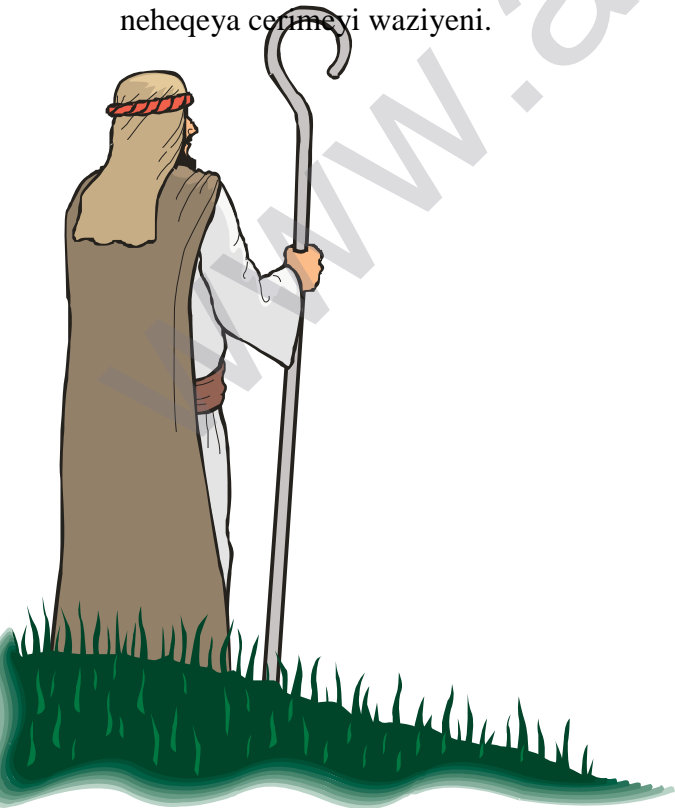
Zerweş SERHAD

Qurbetey çetina. Eki merdim mekan u Welaté xora vijiyase, hesreteya ewı gazinceya duri u nezdi péro Juwa. Hewin lazıma ewı dışlıx lazımo; suhud u taqet lazımo; ewı tezel lazımo.

Rısqı dıma geyrayış, mexenetiré mahtaj biyayen çetına:

- 1- Dahl u dırıki ewı perçini esté, héli esté
- 2- Zalımeı ewı zılmkareı hedra vijiyena
- 3- Tahda esta, zılm esto ewı inciraxeyi esta
- 4- Serre teweno, gan anceno, zerri lerzena
- 5- Qedr u qımet némaneno, rahmet nahmet beno nimet
- 6- Derdi ewı belayı péro pédima, pédima yené

Qedr u qurbeti qırıkto, merdim fetısyéno, émro dergi, heyato wes u sen rew qediyeno. Qelefatı roj bi roj héleyéno. Merdimı beno tırş u géji, xo xo degiryéno, rosnayı némanena, vini(rosnayı) rıjiyena ewı beno tari. Finiki ewı luwiı kesi vero bené harri. Émel u ittiqat ewı heq u huquqi kemeyené, imbazi, imbıryani ewı merdimeı, gındıka heremi, korfami ewı cayılı kesiré bené aqıldari. Bésuji u bégunayı ancené kinati u qahri. Mahsumı u mazlumı vero rayı bené tari, édeb u édeti nemanené, ancené zırrari. Çal u çuxurı ew den duni zeyidené. Dami ewı feqi roneyené ewı kéberi geriyené. Fermanı vijéyené, fıqi bıriyené, ésl u cisni sahtinené. Fitneyi, fesadı ewı salme u sutalı kewné piyase. Bileheqra, neheqeya corımeı waziyeni.

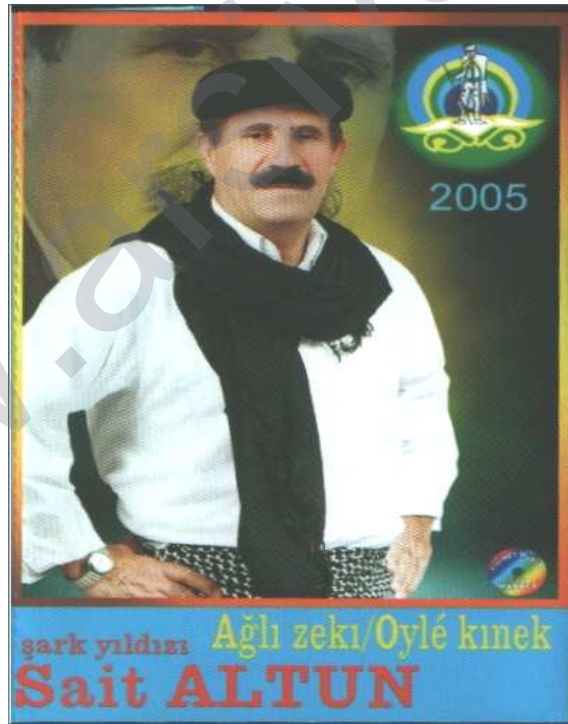
Palı ra çend dêyr verinan

Dayê, dayê

*Yo teni haw cêr ra yeno
Hoy dayê, dayê derd girono
Monen baykê uni kêynono
Hay dayê, dayê derd girono
Şonki ardo miyan çimono
Hoy dayê, dayê derd girono
Kêyna qıç ma nidono
Hoy dayê, dayê derd girono
Kêynaya qıç ma nidono
Hoy dayê, dayê derd girono
Îşallah kêye dı mono
Hoy dayê, dayê derd girono
Ceyz galan mono
Hoy dayê dayê derd girono
Îşallah pey perdi d' mano
Hoy dayê, dayê derd girano
Ning pey zengud mono
Hoy dayê, dayê derd girano*

Zarac

*Hey lo zarac, hey lo zarac
Hey lo zarac, hey lo zarac
Hey zaraci dılalê, dinê mı va
Warê Heyder berz warano
Pano ro eşirê Xeylanıcuno
Eşirê Xeylanıncino
Hey lo delal mı va
Cêr ra veciya qeşlê keynan ezebono
Ez oniyawa, nêoniyawa mı tı nêdi
Raştê ver çımano
Hey lo zarac hey lo zarac
Hey lo zarac hey lo zarac*

**BANDİ/QASETİ BILBİLİ
ZAZAUN ZAZA SAİD NEWI
VECIYA...**

Cayk beno cayk nibeno, yew wılatı dı yew pir u
yew mungay yay bena.
Pir tim u tim mungay xu dueşena u şıt xu kena
bin sel, la yew lüy yena şıt yay wena u şına.

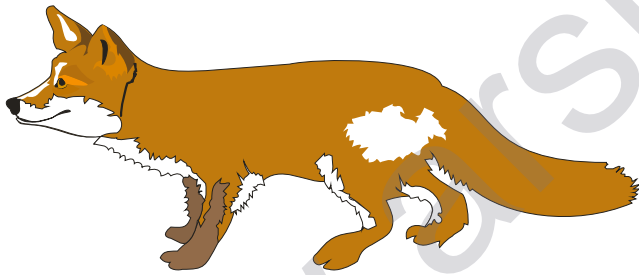

Yew şew pir sel ver pawena; het şunda henda
vinena ki yew Lüy amê ha şıt wena.

Waxtı go Lüy şıt wena, pir darê duna pırı, bueçê
yê tıra kena.

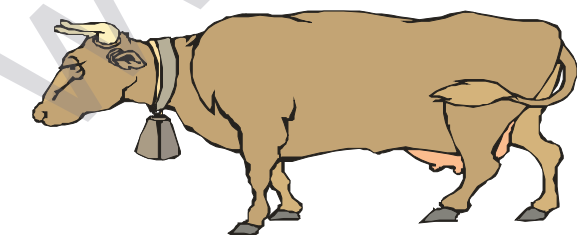
Lüy gêrena a, kuena pir layk; vuna: Pirê ti qay
Homay kena tı bueçê mı bıdî. Ez inkê şına
ombazun xu het, ombaz mıra vuni Lüya bueç
quel; pê mı buequñî kêni.

Pir vuna : De şue şıt mı bia, ez bueçê tu duna tu.

Lüy şına monga het, munga ra vuna : Munga,
munga tı Homay kena tı yew binê şıt bıdı mı, ez
şıt bena duna Pir, bueçê xu pir ra gena.

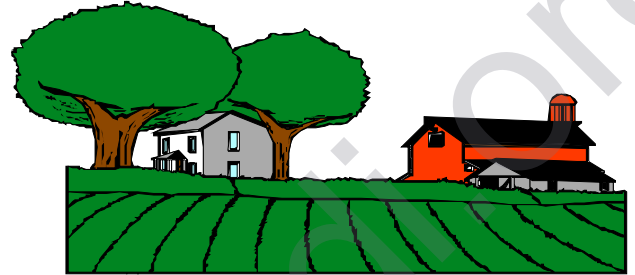
Munga vuna: De şue mırı vaş bia(r).

Lüy şına myun merg, merg ra vuna : mergê
mergê tı Homay kena yew binê vaş bıdı mı. Ez

vaş bena duna munga, munga şıt duna mi, ez şıt
bena duna Pir, Pir byeçê mı duna mı. Ez bueçê
xu kena xu ya şına myun ombazun xu.

Merg vuna: De şüe mırı awk bıar.

Lüy şına sêr yeni, vuna : Yeni, yeni tı Homay
keni, tı awk bıdı mı. Ez awk bena duna merg,
merg vaş duna mı. Ez vaş bena duna munga,
munga şıt duna mı, ez şıt bena duna Pir, Pir
bueçê mı duna mı. Ez bueçê xui kena xuwa şına
mıyun ombazun xu.

Yeni vunu: De şue kênun bıa(r), wa mı serı dı
kay bıkeri. Ez awk duna tı.

Lüy duna ra şına kênun het, kênun ra vuna:
Kênekyen, kênekyen şıma Humay keni şıma bêri
yeni serı di kaybikeri. Wa yeni awk bıdı mı. Ez
awk bena duna merg, merg vaş duna mı. Ez vaş
bena duna munga, munga şıt duna mı, ez şıt bena
duna Pir, Pir bueçê mı duna mı. Ez bueçê xu
kena xu ya şına mıyun Ombazun xu.

Kêynê vuni, Şüe mari solun bıa, ma solun keni
xu payı. Ma yeni sêri yeni dı kaykeni.

Lüy duna ra şına Solderzi heta, vuna: Solderz,
solderz tı Homay keni tı solun bıdı mı. Ez solun
bena duna kênun, wa kêne bıyeri yêni serı dı

kaybikerî, yeni awk dunu mî. Ez awk bena duna merg, merg vaş duna mî. Ez vaş bena duna munga, munga şıt duna mî, ez şıt bena duna Pir, Pir bueçê mî duna mî. Ez bueçê xu kena xuwa şına myun ombazun xue.

Solderz vunu: De şue mîri hakun bıar, ez solun duna tı.

Lüy duna ra, şına kergun heta, vuna: kergyên, kergyên şıma Homay kêni şıma hakun bıdı mî. Ez hakun bena duna soldêrz, solderz solun dunu mî. Ez solun bena duna kênun, wa kênê byêri yeni seri dı kay bikerî, yeni awk dunu mî. Ez awk bena duna merg, merg vaş duna mî. Ez vaş bena duna munga, munga şıt duna mî, ez şıt bena duna Pir, Pir bueçê mî duna mî. Ez bueçê xu kena xu ya şına myun umbazun xu.

Kerg vuna; dê şue mari qut bıar. Ma quti weni, ma turi hakun kenî.

Lüy kuena rahar şına, zyed şına, kê m şına raşt yo cîtêr yena. Cîtêr ho myun yegay wusari di bezri şuneno ra. Yew torê bezri zi ho kıştê yegayı do.

Lüy vend cîtêr duna, vuna: Cîtêr, cîtêr cınawır gay tu berd.

Cîtêr bezri caverden u hêt' gaya şıno. Lüy torê bezri gena u şına. Ya bezri bena duna kergun, kêrgi hakun dunı cı. Ya hakun bena duna soldêrz, solderz solun dunu cı. Ya solun bena duna kênun, kênê yêni sêri di kaykêni, yêni awk dunu lüy. Lüy awk bena duna merg, merg vaş duna cı. Ya vaş bena duna munga, munga şıt duna cı. Ya şıt bena duna pir, pir bueçê yay duna cı. Pir bueçê Lüy pê murun u vılıkun xemilnaya. Lüy bueçê xuya xemilnayı kena xu ya u şına myun ombazun xu.

Ombaz lüy vunî: Tu ina bueçê xu seni xemilnay?

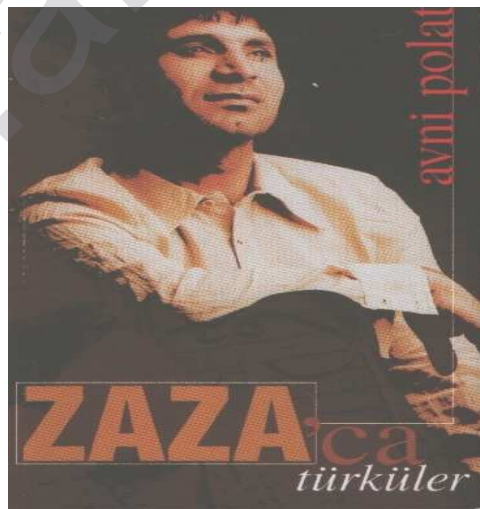
Lüy vuna: Yew ruc/roc hawa zaf serdı bı, wışka bı. Mı o wışka dı bueçê xu berd ruinîa gualı ri, bueçê mı ina bi rınd. Pyerê umbaz lüy kuêni yay dıma, pyêr pıya şını gual ver.

Lüy bin bueçun xu ruinien gualı ri, buêç yın cemidyên'. Yi xu kaşkên', kaşkên' yew çend tenun bueçê yin qerfiyên, bêni quel. Ombaz yay pêra kuên yay dıma, la ya remena şına...

Mı ra zür, Homay ra raşt.

Mı yew taway helaw vıraşt.

Mı gueştarun ra kerd raşt.

**BANDI/QASETi AVNİ
POLAT PAR VECİYA BI;
MA ZAZAUNI DI YO
DÊRVACO PİLO..**

TIRREKÍ KAMI; KAMÍ NÍYÉ ?

Nuştoğê meseli : Zerweş Serhad

Weğténdı heyetê Tırrekan Anadolira werzeno şıno Türkistan, Kazakistan ewı moğolistan`i ziyaretı kené u geyrené jewca, jewca tayni merdimi è heyatıra persi per kené u vané kı: `şıma xeyr ameyi, xeyri miyandı, labré mayé şıma qe nésilasnené u pédı qe nevejenımı. La şıma zi kamiyé? Sekené? Kotıra yené?

Çıçı wené u çıçı şımené?``

Heyeti miyanra paşayi- maşayi avajor bené u vané:

`` La şıma senin qe ma nésilasnené, mayé Tırrekiyera yemı, ma serdar u serpilé Tırrekané, mayé Tırrekya temsil kemım, ma mesul, wahér, ewı kok u biniyateyé Tırrekané, esl u cısné Tırrekan pérko zi mara mayınra per beno.``

Heyetandé xeribanra temsilkaré cı wunené hal u mede dé inan(ninan) ewı cıré vané kı:

`Willı qısur, xeta u kemaneyda ma qe mebewniyé(mewniyé) labré sufetê ma qe pé nemaneno, ne ceni, ne camérd, ne zi qeçeké ma u zuwané ma qe pé némaneno.

Edeb u édeta ma oyo qe pé némaneno, nameyé ma éyé qe pé némanené.

Din u imané ma qe pé némaneno, Aqlak u fikré ma oyo qe pé némaneno.

Ewı şımayé ma nésilasnené, mayé zi şıma qe nésilasnemım. Şıma hetan nıka kotidi biy, kamcin siyer bındı şıma xo nımıtı bı. Şıma zi kamcin qulra vijiyayi, şımadı çewtwyi- xeta şaşeyi esta ekı şıma Tırreki se démağ kı ma Tırreki u Tırrekanra niyé !! ekı ma Tırrekimım se

de wuniyo se dımağ kı şıma mara niyé. La hele finé bewniyé çorşmedé xo şımayé qe elemeteyi nevinené oyo şımara qe niyaseno?

Marekı şımadı écaıybeyi- xayineyi-bébéxteyi heme piseyi esta, ewı oyo aseno, dahini vatiş u musnayışé şıma zi gerek nékeno. Péro çıyo duzdı, éşkerayo, péveroyo ewı tespito, oyo zeydé duzdı éşkerayo, péweroyo ewı tespito, oyo zeydé kağıtı mor kerdişiya aseno.

Dellduleyin, delevére, sutalin qe mekeré şımayé zanayışra kené kı ma bığapeyné xoré bıkeré xızımkar, destırmayı kole u bıgıré bandıroleyda xo.

Etiyayandı kolonistey vırazé kı bışé xoré qurban bıkeré. Yané ma wuni peyi eqıfım kı şımayé xuré geyrené kqurbanlığ (borrak). Çımkı fikré, zıké u felé şıma xırabi.

Ek xéyré şıma şımaré çınıyo se, wa qenéka şerré şımayın zi kesi(ma) nérreso. Şıma bı rayida xora şıré ma bı rayda xora şımımı. Şıma ma mesılasné u finaki zi ma meperisiyé u vera etiya finaki zi gamé raveyi meçekeré.

Çımkı şıma bébéxte u xayini, bexté şıma çınıyo, emeleya şıma nébena. Şıma gunahkari, putperesti u péro çıyanra qıtı u sıstpılisti, serredé maré bela mebé. Wa ma zi şımaya qe néqahriyé, négazıncé, némiğuyé.

Şıma xo şaş kerdo, xeta kerdo ameyé etiyya werzé şıré finaki zi qe meyeré xo peyni zi mewniyé. Ma xo viri zi qe meyaré, wa guniya şıma zi qe ma nésawiyo.

Vêng' dêf düir ra weş yenu

Vatê vêrinun

Çime`ri Welat ra mektub esto.

Ez ke nezano çiçi binusi.

İmbazi miré vané illem na dergiza ma ``ÇIME``ré çiyé binusi. Mı heta nıka Zazaki sero politik jew çiyé nêusnabi. Mı tım Zazaki şiiir- u deyri nusnayı. İmbazandé xuré, ciranandé xuré, peramunda xoré mı wendi. O girwe rehetbi. Ewro siyasi, politik nusnayen miré sıftayera zora. Raştiya cı , heta nika ez bawiyé Kirdasyo biyé u mı vaté ecébo maré né yanış bikeré. Dı seryo ezo doşkeno, iz doz kenoki na ke wini niya. Éyé zuwandé maré véşi kagu négenné. Cıré zuwan-é ma qe biyo qe çinyo.

É roci ez fina şiyu Diyarbekir, na mesele fina doşkerd kı e ;é yé hewna dızda xo sero. Dicle Fırat Kültür Merkezi, Kürt Enstitüsü, MKM ze nina 18 (des u heyst) caé cı esté Türkiyazı u qe jew kom, ju sınıf Zazaki çinyo.

Ne hüneri sero, ne zuwani sero jew xebatı Zazaki çinyo. Mı xuré wına hesebna. Ya ma Zazay aqlra kemim, ya xefim, ya ji Kirdasiyê tıyayande, ne cayandé maré mani bené u ma cér hesebnené. İnaniya mı çinyo kı Zazayé ma aqlra kemibé, xefibé u pelosibi. Na esta safé, goyamışê herkesi bené u kené vını. Mı, inaré wına va; ya simazi ju sınıf Zazaki akré zazaki komé Müzik vırazé. Ya ji madé xob xo xuré keye kültürdê Zazaya akım. Hind xayine nébena, kes wa kesi axmax mehesno. Herkes hındé xo u Zuwané herkesi herkesiré sirino...

Qeçekinda xu ze mı vaté qayé bé zuwandé ma Zazaki heni zuwan çinyo. Ezki siyo mektebse mahlimi ez çıway kardo va: ``Zazaki qısey meki. Mı zanakı ma bindestim. Dewletı Kirdasi ji kerdbı yasax. Heta ewro roj ma herkesi qandé Serbesti piya xebat kard. Zek, ek çiyé zexire, çiyé na-nu nanwer ma kard(kerd) hazır ma Kirdasyana piya kard hazır. Ewro zek è şéré bando peynidde nımtına nan buré ma tebera biterné, ma meveyndé. Ma ogil è şima xeyro?... Şima-è ma kerizi hesibnené?... Şima- e né girwi çi aqla çi cesareta kené. Hewna sebı, sima çi hawıl kardı kı şima çiçi qezen kard kı simayé ma işiga tepya négené. Ew şima ze na qebedayına bol poşman bé ji. Ek emino béré hindo kı ray nezdiya akıl- è xo bigrê xo sere Kültürdê ma Zazayanré ji emeg bidé.

Qaté Kirdasi imbazi wına vané `` Ma Kürd Enstitisiya Diyarbekirızı sınıfa Zazaki akard, raxbet tayn bı. Ékéki amey inan ji terk kard. `` Mı cıré wına va; peké sınıfa Kirdasiya, Soraniya çi ders terk nékard. Mı ko sima Zazayanré muameleo rınd nékerdo corna inan ji ders terk kardo. To di vané ju may kundaxé xo vajo şitr bikri, sifta pıstıné xo ter kena, isoto tun dana pıra u kundax ju fin siperse fekéci veşeno- u heni şitê mar da xo terkeno. E né Kirdasiyo ji biyo wini.

É vané qaé ma xefimi. Ma- é çiyé ino, meram- è ino fahm nékem. Zuran- u fırlıdaxana kes caé néreseno. Madem wınıyo se ewroya tepya Türkiya zı herkesdo zuwandé xuwa keye kültürdê xo akro. Tabii ki kesdo kesiré xırabi mekro. Kesdo kesiré hiyanete nekro u kesdo kesi xuwa cér néhesébneno.

Hemmeçi qandé rojande weşo bo...

Bımané selameta

Istra ro Sûr

Çot çoti dı, raşt raştı dı

Vatê verinun

ELİFBÊ

<p>Aa </p> <p>Astuer</p>	<p>Bb </p> <p>Berun</p>	<p>Cc </p> <p>Cinêk</p>	<p>Çç </p> <p>Çahar</p>
<p>Dd </p> <p>Dik</p>	<p>Ee </p> <p>Engür</p>	<p>Êê </p> <p>Herfê Ê</p>	<p>Ff </p> <p>Fitık</p>
<p>Gg </p> <p>Gerguş</p>	<p>Ğğ </p> <p>Ğezalek</p>	<p>Hh </p> <p>H'aş</p>	<p>Iı </p> <p>Herfê I</p>
<p>İi </p> <p>İsuat</p>	<p>Kk </p> <p>Kiring (ner)</p>	<p>Ll </p> <p>Lü</p>	<p>Mm </p> <p>Muş/Muşık</p>
<p>Nn </p> <p>Nun/non</p>	<p>Oo </p> <p>Otopoz</p>	<p>Pp </p> <p>Pising</p>	<p>Qq </p> <p>Qertal</p>
<p>Rr </p> <p>Ruec/roc</p>	<p>Ss </p> <p>Simbuelı</p>	<p>Şş </p> <p>Şewşewık</p>	<p>Tt </p> <p>Tiyara</p>
<p>Uu </p> <p>Herfê U</p>	<p>Ûû </p> <p>Ûti</p>	<p>Vv </p> <p>Viştıra</p>	<p>Ww </p> <p>Wesait</p>
<p>Xx </p> <p>Xuenı/</p>	<p>Yy </p> <p>Yo, Yew</p>	<p>Zz </p> <p>Zarac/j</p>	<p>Pêyniyê Elifbê Omê</p>

ZAZA VERLAG